Stenogrammid

XIII Riigikogu, III Istungjärk, täiskogu korraline istung

Neljapäev, 21.01.2016, 10:00

Toimetatud

10:00 Istungi rakendamine
1. 10:05 Õiguskantsleri ettepanek toote nõuetele vastavuse seaduse Eesti Vabariigi põhiseadusega kooskõlla viimiseks
2. 10:28 Õiguskantsleri ettepanek veeseaduse § 17 lõike 4 Eesti Vabariigi põhiseadusega kooskõlla viimiseks
3. 11:02 Riigikogu otsuse "Ettepaneku tegemine Vabariigi Valitsusele" eelnõu (158 OE) esimene lugemine

10:00 Istungi rakendamine

10:00 Aseesimees Jüri Ratas
Tere hommikust, head ametikaaslased! Austatud Riigikogu! Alustame Riigikogu täiskogu III istungjärgu 2. töönädala neljapäevast istungit. Palun Riigikogu kõnetooli neid, kes soovivad üle anda eelnõusid või arupärimisi! Andres Ammas, palun!

10:00 Andres Ammas
Lugupeetav eesistuja! Lugupeetavad rahvasaadikud! Eile arutasime siin saalis trahve ja trahvipoliitikat. Omamoodi selle arutelu jätkuks soovin Vabaerakonna fraktsiooni nimel anda üle riigieelarve seaduse täiendamise seaduse eelnõu. Selle mõte lühidalt öeldes on suunata trahvidest laekuv raha kogu ulatuses stabiliseerimisreservi. Eelnõu filosoofia on selles, et karistuspoliitika on üks asi ja eelarvepoliitika teine asi. Kahjuks on need aga Eestis olnud omavahel seotud. Eriti küünilisel ja nähtaval moel tuli see seos ilmsiks tänavu kevadel, kui praegune valitsuskoalitsioon ei varjanudki, et näeb eelarve puudujäägi ühe võimaliku katteallikana trahvidest laekuvat suuremat raha. See ei tohiks nii olla. Meist keegi ei soovi Eestis olukorda, kus politseil on surve koguda trahvide abil kokku nii või nii suur summa. Sellest ongi ajendatud selline eelnõu. Aitäh!

10:01 Aseesimees Jüri Ratas
Palun Riigikogu kõnetooli Uno Kaskpeiti!

10:02 Uno Kaskpeit
Härra eesistuja! Lugupeetud kolleegid! EKRE fraktsiooni nimel on mul üle anda arupärimine siseministrile. See käsitleb politseiniku ning Politsei- ja Piirivalveameti kõrgema ametniku haridusnõudeid. On üks üllatav asi. 14. detsembril 2009. aastal anti siseministri määrus "Politseiametniku ning Politsei- ja Piirivalveameti kõrgema ametniku kutsesobivusnõuded, sh haridusnõuded ning nende kontrollimise tingimused ja kord", mille § 3 lõige 2 ütles: "Politsei- ja Piirivalveameti peadirektor, Kaitsepolitseiameti peadirektor, Politsei- ja Piirivalveameti ning Kaitsepolitseiameti peadirektori asetäitja ja prefekt peab omama magistrikraadi või sellega võrdsustatud kvalifikatsiooni." Määruse § 8 lõige 2 sätestas, et määruse § 3 lõige 2 jõustub 1. jaanuaril 2014. Siit algas huvitav süstemaatiline ministri määruste loetelu. 2013. aastal anti uus määrus, millega jälle pikendati nõuete täitmise aega. Kõige hämmastavam on see, et s.a 1. jaanuarist kehtib järjekordne, neljas määrus, millega jälle seda aega pikendati. Sellepärast on meil mõni küsimus ministrile. Kuidas on võimalik, et siseminister muudab Politsei- ja Piirivalveametis töötamise tingimusi üksikisikutest lähtuvalt? See on hämmastav. Siin on veel mõned küsimused, millele ootame vastust. Tänan!

10:04 Aseesimees Jüri Ratas
Head ametikaaslased! Rohkem kõnesoove ei ole. Olen Riigikogu juhatuse nimel vastu võtnud ühe eelnõu ja ühe arupärimise. Meie kodu- ja töökorra seaduse kohaselt otsustab Riigikogu juhatus nende edasise menetlemise. Palun teeme kohaloleku kontrolli!
Kohaloleku kontroll
Kohalolijaks registreerus 85 Riigikogu liiget ja puudub 16.

---

1. 10:05 Õiguskantsleri ettepanek toote nõuetele vastavuse seaduse Eesti Vabariigi põhiseadusega kooskõlla viimiseks

10:05 Aseesimees Jüri Ratas
Alustame tänase päevakorra punktide menetlemist. Esimene päevakorrapunkt on õiguskantsleri ettepanek toote nõuetele vastavuse seaduse Eesti Vabariigi põhiseadusega kooskõlla viimiseks. Head ametikaaslased! Lubage, et enne, kui me läheme selle punkti menetlemise juurde, ma lühidalt tutvustan menetlemise korda, mis loomulikult tuleneb meile kõigile tuntud ja teatud Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse §-dest 149–152. Kõigepealt on õiguskantsler Ülle Madise ettekanne, mis kestab kuni 20 minutit, peale seda on põhiseaduskomisjoni esimehe Kalle Laaneti ettekanne, mis kestab ka kuni 20 minutit, ja siis majanduskomisjoni esimehe Toomas Kivimägi ettekanne, mis kestab samuti kuni 20 minutit. Riigikogu liige võib igale ettekandjale esitada ühe suulise küsimuse. Läbirääkimistel võivad sõna võtta kõik Riigikogu liikmed. Peale läbirääkimiste lõpetamist paneb istungi juhataja hääletusele küsimuse, kes on õiguskantsleri ettepaneku poolt. Ettepaneku vastuvõtmiseks on nõutav poolthäälteenamus. Palun ettekandeks Riigikogu kõnetooli õiguskantsler Ülle Madise!

10:06 Õiguskantsler Ülle Madise
Austatud juhataja! Austatud rahvaesindus! Seekord seisan teie ees palvega viia põhiseadusega kooskõlla toote nõuetele vastavuse seaduse 4. peatükk, mis reguleerib ettevõtjate akrediteerimist. Leian nimelt, et see on vastuolus põhiseaduse §-ga 113, mis ütleb, et kõik avalik-õiguslikud tasud tuleb kehtestada seadusega, millest tuleneb, et seadus peaks kindlaks määrama kriteeriumid, mille alusel kehtestatud tasude võrdlemisel on võimalik järeldada, kas need tasud on õiglased ja saavad olla isikule kohustuslikud.
Räägin ettepanekust lähemalt ja nagu ikka teen seda pigem lühidalt. Meeleldi vastan pärast küsimustele. Kui keegi soovib kasutusele võtta mõne elektripaigaldise, küttesüsteemi, lifti või mõne muu keerukama seadme, siis on seaduste kohaselt nõutav – ja täiesti mõistlikult nõutav –, et enne seadme kasutuselevõttu peab selle tehniline korrasolek olema kontrollitud. Seesugust kontrolli saab teha üksnes ettevõtja, kelle pädevus on omakorda kindlaks tehtud ehk kes on akrediteeritud. Akrediteerimise eest võetakse tasu. Siin see konks nüüd ongi. Selle tasu kehtestab SA Eesti Akrediteerimiskeskus nõukogu seadusest tuleneva volitusnormita.
Teistsugust arusaama selles küsimuses paraku väga hästi olla ei saa, sest Riigikohtu praktika on põhiseaduse § 113 tõlgenduse osas ühene. Nõnda palungi Riigikogul kaaluda võimalust toote nõuetele vastavuse seaduses niisugune volitusnorm anda. Mõnes riigis on see volitusnorm antud ministrile või valitsusele. Põhimõtteliselt on ilmselt võimalik seesugust volitust anda ka sellelesamale Eesti Akrediteerimiskeskuse nõukogule. Eesti Riigikohtu praktikas on seesugune võimalus küll põhjalikult analüüsimata, aga kindlasti on see Riigikogule üks mõeldav valikuvõimalus.
Tänan põhiseaduskomisjoni ja majanduskomisjoni põhjaliku arutelu eest! Sellega ma oma sissejuhatava sõnavõtu lõpetan. Aitäh!

10:09 Aseesimees Jüri Ratas
Aitäh! Head ametikaaslased, ma võtan üheminutilise juhataja vaheaja.
V a h e a e g

10:09 Aseesimees Jüri Ratas

Austatud õiguskantsler, palun teilt ja ametikaaslastelt vabandust! Liigume nüüd küsimuste juurde. Imre Sooäär, palun!

10:10 Imre Sooäär

Aitäh, hea juhataja! Austatud õiguskantsler! Kas see probleem on esile kerkinud seoses mingi konkreetse kaasusega Eesti kohtusüsteemis? On sellega kellegi õigusi riivatud või on lihtsalt rutiinse töö käigus teie tähelepanu juhitud sellele, et oleks vaja see seadus põhiseadusega kooskõlla viia?

10:10 Õiguskantsler Ülle Madise

Jah, tegemist on konkreetse kaasusega. Õiguskantsleri poole pöördus üks väikeettevõtja, kes peab akrediteerimistasusid liialt kõrgeks. Seda, kas need tasud on kõrged, parajad või madalad, ei saa ega või õiguskantsler hinnata. Küll aga selgus selle avalduse lahendamisel, et seaduslikku alust nende tasude kehtestamiseks tõepoolest ei ole. Nii tuli ettevõtjale vastata, et ma selle ettepanekuga Riigikokku tulen. Ettevõtjaid, keda see võib puudutada, on 50–100.

10:11 Aseesimees Jüri Ratas

Austatud õiguskantsler, ma tänan teid! Küsimusi rohkem ei ole. Ma palun ettekandeks Riigikogu kõnetooli põhiseaduskomisjoni esimehe Kalle Laaneti!

10:11 Kalle Laanet

Austatud juhataja! Head kolleegid! Austatud õiguskantsler! Põhiseaduskomisjon arutas õiguskantsleri ettepanekut esmaspäeval, 11. jaanuaril 2016. Siis tegi õiguskantsler samasuguse tutvustava ettekande, nagu ta tegi praegu meile siin suures saalis. Ta selgitas, millest see ettepanek tingitud on. Kõige olulisem küsimus on selles, et on väidetud, nagu oleks tegemist eraõigusliku suhtega, kuid õiguskantsleri hinnangul seda ei ole, kui akrediteerimiskeskus need tasud määrab. Euroopa Liidu määrusest tuleneb selgelt, et tegemist on avaliku võimu teostamisega. Eesti põhiseaduse § 113 kohaselt kehtestatakse avaliku võimu teostamisel võetavad tasud seaduses. See tähendab, et seaduses peaks olema sätestatud, et akrediteerimiskeskusel on õigus need tasud kehtestada. Nende kehtestamisel tuleb lähtuda näiteks kulupõhisuse või muust põhimõttest, mida Riigikogu sobivaks peab ehk meie sobivaks peame.
Õiguskantsler lisas, et vaatamata sellele, et akrediteerimiskeskus on olnud püsivalt kasumis, ei ole alust väita, nagu oleks ta tasude kehtestamise õigust kuritarvitanud. Samas on haldusõiguse teooria ja põhiseaduse alusel õigus neil ettevõtjatel, kes on pöördunud õiguskantsleri poole, leides, et neilt võetakse avalik-õiguslikku tasu seadusliku aluseta. Sellest tulenevalt palub õiguskantsler Riigikogul kaaluda toote nõuetele vastavuse seaduses tasude kehtestamiseks volitusnormi sätestamist. Selleks on võimalik volitada asjakohast ministrit või anda teatud piiritlusega volitus akrediteerimiskeskusele.
Komisjoni liikmed kuulasid õiguskantsleri selgitused ära ning esitasid talle küsimusi. Muu hulgas sooviti teada, kas probleem ei ole tekkinud tegelikult sellest, et ettevõtjate arvates on tasud liialt kõrged või peetakse teatud toodete akrediteerimise nõuet põhjendamatuks. Õiguskantsleri nõunik vastas, et menetlus sai alguse sellest, kui õiguskantsleri poole pöördus akrediteerimisega tegelev väikeettevõte, kellele tundusid tasud ülemäära kõrged ja läbipaistmatud. Eesti Akrediteerimiskeskuse hinnakiri on napisõnaline ja väga raske on mõista, millisesse kategooriasse isik kuulub ja miks talt võetakse just sellist tasu. Õiguskantsleri Kantselei näeb probleemi eelkõige selles, et tasud ei ole läbipaistvad.
Tõstatati küsimus, et kui Riigikogu toetab õiguskantsleri ettepanekut, kas siis inimestel, kes leiavad, et nad on maksnud ülemäära kõrget tasu, tekib võimalus nõuda teatud osa makstud tasudest tagasi. Õiguskantsler vastas, et sellist õigust ei teki, ning selgitas, et kui isikud oleksid läinud tasude pärast kohtusse ning algatanud põhiseaduslikkuse järelevalve, oleks nendel konkreetsetel isikutel võinud see õigus tekkida. Kui parlament aga otsustab luua seadusesse volitusnormi tasude kehtestamiseks ja seada kriteeriumid, mis muudavad tasude määramise läbipaistvamaks, lahendab see edaspidi kõikide akrediteerimisega tegelevate ettevõtete probleemi ühetaoliselt. Selles seisneb õiguskantsleri ja kohtu kaudu lähenemise vahe. Probleemi lahendamiseks on vaja muuta seadust.
Komisjonis küsiti, et kui hiljem selgub, et analoogiline probleem on ka teistes seadustes, kas Riigikogu otsus toote nõuetele vastavuse seaduse muutmiseks jääb siis kehtima ka teiste sarnaste seaduste kohta ning kas teadaolevalt üldse esineb teistes seadustes sellist probleemi. Õiguskantsler vastas, et kui

ta oleks sellistest probleemidest teadlik, oleks ta liitnud need selle ettepaneku juurde. Kui Riigikogu toetab õiguskantsleri ettepanekut ja see põhjustab seaduse muutmise, siis automaatselt see teiste seaduste muutmist kaasa ei too.
Üks komisjoni liige märkis, et arutelust on jäänud mulje, nagu garanteeriks seadusmuudatus taotleja tasude vähenemise, ning küsis, kas see on kindel. Õiguskantsler vastas, et see ei pruugi nii olla. Ta nõustus, et põhiseaduse ja haldusõiguse mõttes on tegemist avalik-õigusliku rahalise kohustusega, mida kogub eraõiguslik isik ilma seadusandja volituseta, ja leidis, et nii see põhiseaduse valguses olema ei peaks. Võimalik, et tasud on õiglased ja põhjendatud, kuid hetkel ei ole neid võimalik millegagi võrrelda.
Komisjonis tõstatati küsimus, miks akrediteerimisülesande on saanud eraõiguslik isik, kuigi seda võiks täita riigiasutus. Õiguskantsler vastas, et see nähti selliselt ette sihtasutuste loomise laines. Formaalselt peaks riigiasutuste ja riigiametnike arv seeläbi kahanema, sisuliselt aga nii ei juhtu, kuna see tegevus viiakse sihtasutusse ja sihtasutuse asjade üle otsustab selle nõukogu, kus riigil on samuti esindus.
Õiguskantsleri nõunik lisas, et SA Eesti Akrediteerimiskeskus on asutanud Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, seega on majandus- ja kommunikatsiooniminister andnud selle ülesande üle enda asutatud sihtasutusele. Nõue, et akrediteerimisega tegeleks vaid üks asutus, tuleneb Euroopa Liidu määrusest nr 765/2008, mille eesmärk on ühtlustada akrediteerimist Euroopa Liidus. Määrus ei kirjuta ette, kas see peab olema riigiasutus või eraõiguslik isik, see on riigi valida.
Lisaks küsiti, kas akrediteerimiskulud on nii suured, et riik ei saaks akrediteerida oma rahaga. Õiguskantsleri nõunik vastas, et Euroopa Liidu määruse kohaselt peab sihtasutus töötama isetasuvuse põhimõttel. See tähendab, et akrediteerimistegevuse peavad kinni maksma akrediteeritavad ühingud. Määrus näeb küll ette, et riik peab finantseerima pädeva akrediteerimiskeskuse teiste ülesannete täitmist, näiteks akrediteerimisasutuse osalemist üleeuroopalises koostöös ja investeeringutes, kuid akrediteerimistegevus peab olema isetasuv ja mittetulunduslik. See tähendab, et tasu võib võtta täpselt nii palju, kui reaalselt akrediteerimisele kulub.
Samuti sooviti teada, kas sihtasutuse ja ministeeriumi vahel on sõlmitud haldusleping. Õiguskantsleri nõunik vastas, et ei ole. Ta lisas, et aastani 2010 toimus akrediteerimine halduslepingu alusel, kuid seejärel korda muudeti ning majandus- ja kommunikatsiooniminister andis akrediteerimisülesande üle SA-le Eesti Akrediteerimiskeskus. Küsiti, mis õigus on parlamendil kehtestada tasumäärasid formaalselt eraõiguslikule isikule. Õiguskantsleri nõunik vastas, et tegemist on avaliku ülesande täitmisega ning sihtasutus on sel juhul riigi n-ö käepikendus. Tema juriidilisel vormil ei ole tähtsust.
Enne kui otsuste juurde lähen, ütlen, et küsiti arvamust ka Riigikogu Kantselei õigus- ja analüüsiosakonnalt. Arvamuse sisu põhimõtteliselt kattus õiguskantsleri ettepanekuga. Riigikogu Kantselei õigus- ja analüüsiosakond leiab täpselt samamoodi, et õiguskantsleri ettepanekut on vaja toetada.
Mida otsustati? Konsensuslikult otsustati toetada õiguskantsleri ettepanekut. Ettekandjaks määrati põhiseaduskomisjoni esimees Kalle Laanet, mis oli samuti konsensuslik otsus. Aitäh!

10:18 Aseesimees Jüri Ratas
Hea ettekandja, tänan teid! Teile on vähemalt üks küsimus. Aivar Sõerd, palun!

10:18 Aivar Sõerd
Aitäh, austatud juhataja! Austatud ettekandja! Kas majanduskomisjon arutas seda, et selle toimingu võiks viia riigilõivu regulatsiooni alla? Tegemist on avalik-õigusliku toiminguga ja sellistel puhkudel on ju kohane instrument olemas – see on riigilõiv. Kas seda varianti, et see regulatsioon riigilõivuseadusesse viia, majanduskomisjon ei arutanud?

10:18 Kalle Laanet
Austatud Aivar! Ma olen täna veel põhiseaduskomisjoni esimees, aga mine tea, võib-olla olen kunagi majanduskomisjonis. Põhiseaduskomisjon seda küsimust ei arutanud.

10:19 Aseesimees Jüri Ratas
Hea ettekandja, ma tänan! Rohkem küsimusi ei ole. Ma palun ettekandeks Riigikogu kõnetooli majanduskomisjoni esimehe Toomas Kivimägi!

10:19 Toomas Kivimägi

Väga lugupeetud istungi juhataja! Austatud õiguskantsler! Head kolleegid! Riigikogu majanduskomisjon arutas õiguskantsleri ettepanekut oma istungil 11. jaanuaril 2016. Peale komisjoni liikmete võtsid istungist osa õiguskantsler Ülle Madise, õiguskantsleri nõunik Olga Lavrova, Õiguskantsleri Kantselei kommunikatsioonijuht Janek Luts ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi siseturuosakonna kvaliteedi infrastruktuuri talituse nõunik Ago Pelisaar. Õiguskantsler andis väga põhjaliku selgituse ka majanduskomisjoni istungil. Väga pikka arutelu ei tekkinud, kuna argumendid olid igati põhjendatud. Ma tahan rõhutada veel kahte-kolme asja, et ei jääks valet arusaama. Tasu võtmine akrediteerimise eest on iseenesest igati põhjendatud ja lubatud. Seda selsamal põhjusel, et Euroopa Liidu direktiivis, mis akrediteerimise korra sätestab, on öeldud, et akrediteerimiskeskus peab tegutsema küll mittetulunduslikuna, ent isetasuvuse põhimõttel. Nii et igal juhul on tasu küsimine lubatud, kui mitte öelda, et lausa ette nähtud.

Teiseks pean oluliseks märkida, et Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium asus oma 25. juuni kirjas õiguskantslerile siiski seisukohale, et ministeerium ei pea vajalikuks tasusid seaduses kehtestada. Seda põhjusel, et Euroopa Liidu määrus näeb ette isetasuvuse põhimõtte. Nad asusid seisukohale, et Euroopa Liidu määrused on otsekohaldatavad. Samas mainisin ma just, et majanduskomisjoni istungil osales ka Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi esindaja. 11. jaanuariks oli ministeerium leebunud ja tegelikult aktsepteeriti õiguskantsleri ettepanekut.

Mis saab edasi? Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium valmistab ette toote nõuetele vastavuse seaduse muutmise seaduse eelnõu. Nad on alustanud juba ka ettevalmistusi selle probleemi lahendamiseks. Tõepoolest, lahendusvariante on erinevaid. Üks võimalus on see, et need tasud kehtestatakse lausa seaduses, mida ilmselt ei saa pidada otstarbekaks, kuna kulubaas tihtipeale muutub ja seadusandja peaks liiga tihti seadust muutma hakkama. Teine võimalus on see, et need tasud kehtestatakse volitusnormi alusel, mille seadusandja annab koos tasu kehtestamise põhimõtete kindlaksmääramise ülesandega Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile. Kolmandaks pean selleks, et ei tekiks asjata pahameelt, oluliseks märkida seda, millele ka õiguskantsler äsja vihjas: on võimalik, et Riigikogu annab selle volitusnormi sellelesamale SA Eesti Akrediteerimiskeskus nõukogule. Seda loomulikult eeldusel, et ei anta mitte pelgalt formaalset volitusnormi, vaid on vaja kindlaks määrata ka tasu kehtestamise põhimõtted ja olulised elemendid, et see kõik oleks läbipaistev. Lõpetuseks ütlen, et isetasuvuse põhimõte on üks tähtsaid kriteeriume nende tasumäärade kehtestamisel. Söandan öelda, et SA Eesti Akrediteerimiskeskus ei ole küll olulisel määral rikastunud. Tõepoolest, neil on teatud akumuleeritud kasum aastate jooksul tekkinud, aga see ei ole minu arvates nii suur, et annaks alust väita, nagu need küsitud tasud oleksid põhjendamatult suured olnud. Küll tuleb tunnistada, et formaalset alust nende küsimiseks seadusandja andnud ei ole.

Majanduskomisjon langetas järgmised otsused: toetada õiguskantsleri ettepanekut (otsus oli konsensuslik) ja määrata õiguskantsleri ettepaneku arutelul komisjoni ettekandjaks Toomas Kivimägi (otsus oli samuti konsensuslik). Tänan!

10:23 Aseesimees Jüri Ratas

Hea ettekandja, teile on üks küsimus. Aivar Sõerd, palun!

10:23 Aivar Sõerd

Aitäh, austatud istungi juhataja! Austatud ettekandja! Ma küsin sedasama, mida ma küsisin põhiseaduskomisjoni esimehelt. Tegemist on avalik-õigusliku toiminguga ja sellisteks puhkudeks on tasu võtmise jaoks kohane instrument olemas: selleks on riigilõiv. Miks ei võiks akrediteerimistoimingu eest tasu võtmise viia riigilõivu regulatsiooni alla riigilõivuseadusesse?

10:24 Toomas Kivimägi

Tänan! Tunnistan, et sellist ettepanekut majanduskomisjoni istungil ei tehtud, seega selle üle arutelu ei toimunud. Aga ma arvan, et sinu märkus on selles mõttes kohane, et see on üks võimalikke aruteluobjekte Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi jaoks. Eks siin tuleb vaadata analoogiat. Kõik sellised tasud tõenäoliselt ei ole riigilõivu kujul kehtestatud. Kui otstarbekas oleks seda praegu teha? Ma arvan, et see on pigem otstarbekuse küsimus. Sellest, kas see tasu kehtestatakse riigilõivuga, kas seda teeb volitusnormi alusel Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium või lausa Eesti Akrediteerimiskeskuse nõukogu, tasu suurus tõenäoliselt olulisel määral ei sõltu. Aga see on kindlasti

üks võimalus. Ma usun, et Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi inimesed kindlasti jälgivad seda Riigikogu istungit ja ühe variandina saavad seda võimalust kaaluda.

10:25 Aseesimees Jüri Ratas

Hea ettekandja, ma tänan teid! Rohkem küsimusi ei ole. Kas Riigikogu liikmed soovivad läbirääkimisi pidada? Kõnesoove ei ole, läbirääkimisi ei avata.
Head ametikaaslased, panen hääletusele küsimuse, kes on õiguskantsleri ettepaneku poolt. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt 78 Riigikogu liiget, vastu ei ole keegi ja 1 jäi erapooletuks. Õiguskantsleri ettepanek leidis toetust. Kuna Riigikogu toetas õiguskantsleri ettepanekut, teen Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 152 kohaselt majanduskomisjonile ülesandeks algatada eelnõu toote nõuetele vastavuse seaduse kooskõlla viimiseks Eesti Vabariigi põhiseadusega. Esimese päevakorrapunkti menetlemine on lõpetatud.

---

2. 10:28 Õiguskantsleri ettepanek veeseaduse § 17 lõike 4 Eesti Vabariigi põhiseadusega kooskõlla viimiseks

10:28 Aseesimees Jüri Ratas

Liigume teise päevakorrapunkti juurde. See on õiguskantsleri ettepanek veeseaduse § 17 lõike 4 Eesti Vabariigi põhiseadusega kooskõlla viimiseks. Lubage enne menetluse juurde minemist lühidalt tutvustada teile menetlemise korda. Kõigepealt on õiguskantsleri ettekanne, mis kestab kuni 20 minutit, seejärel on põhiseaduskomisjoni esimehe Kalle Laaneti ettekanne, mis kestab ka kuni 20 minutit, ja siis keskkonnakomisjoni esimehe Rainer Vakra ettekanne, mis kestab samuti kuni 20 minutit. Pärast seda võib Riigikogu liige esitada igale ettekandjale ühe suulise küsimuse. Järgneb läbirääkimiste voor, kus sõna võivad võtta kõik Riigikogu liikmed. Arutelu lõppemise järel paneb juhataja hääletusele küsimuse, kes on õiguskantsleri ettepaneku poolt. Ettepaneku vastuvõtmiseks on nõutav poolthäälteenamus. Ma palun ettekandeks Riigikogu kõnetooli õiguskantsler Ülle Madise!

10:29 Õiguskantsler Ülle Madise

Austatud juhataja! Austatud Riigikogu! Veeseaduses olev probleem on selline, et siin on väga palju vastanduvaid huvisid. Eks sellele viitas ka keskkonnakomisjonis toimunud arutelu kirglikkus, kui kohal olid paljude huvirühmade esindajad.
Asi on lühidalt selles, et veeseaduse § 17 lõige 4 ei jäta Keskkonnaametile mitte mingisugust kaalumisvõimalust. Kui jõel, mis on kantud lõhede, forellide ja harjuste elupaikade loetellu, on pais, siis tuleb sellest paisust nii üles- kui ka allavoolu ehitada kalapääs, sõltumata sellest, mida see toob kaasa sealsele miljööle, ning sõltumata sellest, et jõel töötav vesiveski võib olla väga olulise kultuuriväärtusega, aga selle kasutamise muudaks kalapääsude rajamine võimatuks. Kalapääsud tuleb rajada isegi olenemata sellest, kas selles jões enne paisu rajamist üldse kalu oli, kas nad neid pääse üldse kasutaksid ja millised on pääsude rajamise ja hooldamise kulud. Ühesõnaga, probleem on selles, et nimetatud paragrahv ei võimalda Keskkonnaametil kaaluda, kas kalapääsu ehitamist nõuda või jätta see erandina nõudmata. Sellega piiratakse ebaproportsionaalselt paisuomanike õigusi.
Menetlus sai alguse Hellenurme vesiveski omaniku pöördumisest. Kes ei ole seal veskis käinud, neile soovitan ära käia. Tegemist on tõesti ainulaadse ajaloolise veskiga, kus praegugi traditsioonilisel viisil jahu jahvatatakse. Muinsuskaitseamet on seisukohal, et kalapääsude rajamisega rikutakse see veski ära. Peale selle on omanik sattunud olukorda, kus tal ei ole võimalik objektiivselt õiguspäraselt käituda, sest täites Muinsuskaitseameti nõudeid, rikub ta Keskkonnaameti nõuet, aga täites Keskkonnaameti nõuet, rikub Muinsuskaitseameti nõudeid. Sellise stressiga on selle veski omanik pikka aega elanud. Kui vaadata Riigikohtu praktikat ning õigusriikluse põhimõtteid, siis on olemas mõistlik ja võimalik lahendus, mida võimaldab ka Euroopa Liidu õigus. See ongi see, et kui üldiselt tuleb sellistel juhtudel kalapääsud rajada, et kalad saaksid liikuda, siis seadus saab ja võib ette näha erandi võimaluse. Kui on ülekaalukad muud huvid – on need siis muinsuskaitselised huvid, väga suured kulud või piirkonna sotsiaalsete ja majanduslike huvidega seotud küsimused –, siis oleks võimalik erandina lubada seda möödapääsu mitte rajada.

Tänan põhiseaduskomisjoni ja keskkonnakomisjoni selle küsimuse põhjaliku arutamise eest! Olen valmis vastama küsimustele.

10:32 Aseesimees Jüri Ratas
Austatud õiguskantsler, ma tänan teid! Teile ongi küsimusi. Andres Herkel, palun!

10:32 Andres Herkel
Aitäh, härra juhataja! Austatud õiguskantsler! See on äärmiselt huvitav juhtum ja siin on olemas ka selge vastuolu. Aitäh, et te selle meie ette tõite! Aga omandiõiguse riive seoses looduskaitseliste piirangutega on ilmselt veelgi laiem teema. Paar päeva tagasi arutasime keskkonnaministriga arupärimise vormis seda küsimust, et meil on hästi palju looduskaitsealuseid maid eraomandis, aga riigi suutlikkus neid maid omanikele kompenseerida on väga vähene. Kas ka õiguskantsleri töölauale on sellised küsimused jõudnud?

10:33 Õiguskantsler Ülle Madise
Tänan selle küsimuse eest! Jah, neid pöördumisi on väga palju, sest tõesti, palju alasid on võetud kaitse alla ja seal on kehtestatud äärmiselt range kaitserežiim, mis sisuliselt muudab võimatuks nende metsade ja maade kasutamise, ka mõistliku ja loodushoidliku kasutamise. Seaduses ettenähtud võimalust saada riigilt kompensatsiooni, mille eest osta endale teine maatükk, kus neid piiranguid ei ole, praktikas rahapuuduse tõttu ei rakendata. Kui riik võtab mingid alad kaitse alla, siis ta väga sageli sisuliselt ei pea arvestama seda, et sellega kaasneb reaalne koormus eelarvele. Tõepoolest, paljudel juhtudel on siiski võimalik leida mõistlik tasakaal looduskaitseliste huvide ja maaomanike huvide vahel. Võib-olla toob see ametnikele kaasa teatud probleeme, võib-olla tuleb rohkem kontrollida, rohkem mõelda, võib-olla riskida ka sellega, et mõni osapool pöördub kohtusse, ent on võimalik, et Eesti arengu seisukohalt on siin mõistliku tasakaalu leidmine põhjendatud. Nii et vastus Andres Herkeli küsimusele on see, et jah, meil on hulk pöördumisi praegu menetluses ja üks suurem ettepanek Riigikogule on ettevalmistamisel. Usun, et lähikuudel see ka teie ette jõuab.

10:34 Aseesimees Jüri Ratas
Mati Raidma, palun!

10:34 Mati Raidma
Aitäh! Ka minu küsimus on kantud samast mõttest. Me anname küll kaalutlusõiguse, aga kui keskkonnakaitsjad jäävad oma arvamuse juurde ja muinsuskaitsjad jäävad oma arvamuse juurde, siis lõppkokkuvõttes ei anna ju ka kaalutletud otsus lõpptulemust. Samad konfliktid tekivad riigikaitsehuvide, keskkonnahuvide ja teiste huvide tõttu. Kes siis kohtusse läheb, kas seesama õnnetu omanik, kes pole tegelikult ju mitte milleski süüdi? Kas ei oleks võimalik välja mõelda mingit skeemi, et need kaks vastuolus olevat riigi huvide kaitsjat leiaksid lahenduse? Võib-olla saaks kolmas osapool sinna juurde tulla. Muidu me jäämegi selliste tupikseisudega tegelema.

10:35 Õiguskantsler Ülle Madise
Aitäh! Praegu on seis selline, et aastal 2008, kui seda veeseaduse normi menetleti, õnnestus teisel lugemisel seadusesse ühegi mõjuanalüüsita lisada see norm, mis ei võimalda mitte mingit kaalumist, mitte mingit erandit, nii et on täiesti ükskõik, mida see toob kaasa paisu ümbritsevale keskkonnale või paisu omanikule. Muudatus tuli selgelt jõgede ja kalade kaitsjate initsiatiivil. Seletuskirjas ega üheski teises dokumendis ei ole ühtegi selgitust, miks see nii läks. Tulemus on praegu selline, et ükskõik missugused argumendid või kaalutlused ka ei oleks, kalakaitseline huvi võidab igal juhul. Seetõttu ei ole ka mitte millegagi kohtusse minna, sest kohus peab rakendama sedasama meie hinnangul ebaproportsionaalset ja seetõttu põhiseadusvastast seadust või jätma selle rakendamata ja pöörduma Riigikohtusse. Nagu kolleeg Kalle Laanet juba väga kenasti selgitas, tagajärjed veski omanikule võivad olla positiivsed, aga teistele, kes on neid kohustusi täitnud, ei pruugi need sugugi positiivsed olla. Kui kaalutlusõigus anda, siis peab kohtusse tõepoolest minema veski omanik. Aga kui seal on kaalutlemise koht, siis on kohtul võimalik teha otsus, kuidas edasi.
Konkreetselt selle Hellenurme vesiveski puhul, mis on üle saja aasta vanune veski, tuli

keskkonnakomisjonis selgelt välja – usun, et keskkonnakomisjoni esindaja sellest siin ka räägib –, et selleks, et seda proportsionaalsust võimaldavat normi ei tuleks, ollakse valmis ikkagi tulema sellele veskile vastu näiteks nii, et see jõgi võetakse nn lõhejõgede nimistust välja. Selle peale märkisin, et kui jões ikkagi lõhed on, siis on see lõhejõgi, kui neid seal ei ole, siis see ei ole ju lõhejõgi. Selliste kõrvalteede kasutamisega seda probleemi sisuliselt lahendada pole võimalik. Õigusriiklik on siiski see, et huve on võimalik kaaluda. Ka Euroopa Liidu õigus võimaldab seda. Lõpuks, otsus peab olema selge, õiglane ja täitmiseks. Kui Riigikogu otsustab selle kaalutlusnormi lisada – ma väga loodan, et ta teeb seda –, siis tekib kohtul õigus see otsus teha.

10:38 Aseesimees Jüri Ratas
Imre Sooäär, palun!

10:38 Imre Sooäär
Aitäh! Ka mina jätkan eelmiste küsijate tõstatatud teemat. Seda Hellenurme veski kaasust on ajakirjanduses päris palju kajastatud ja see on tõepoolest selle teema orbiiti tõstnud. Ma arvan, et selliseid kaasusi on palju rohkem ja need ei väljendu mitte ainult vastuoluna konkreetselt looduskaitseseaduse ja muinsuskaitseseaduse vahel, vaid ka vastuoludena teiste seaduste vahel, kui tekib küsimus, milline seadus on ülimuslik, kui nende omavahelisel võrdlemisel selgub, et mõlemad nõuavad eri asja. Eelmises ja üle-eelmises koosseisus puutus Riigikogu muinsuskaitse ühendus samuti nende probleemidega kokku. Aga kas ei peaks olema mingisugune üldisem norm, et kaalutlusõigus tekiks nende seaduste sees, nii et kohus ei oleks üle koormatud ja ka teie töölaud ei oleks üle koormatud nende pöördumistega? Kui mõlemad seadused nõuavad eri asja, kes siis lõpuks otsustab, kumb neist on ülimuslik?

10:39 Õiguskantsler Ülle Madise
Selliste otsuste tegemine on Riigikogu kätes. Tuginedes aga Eesti põhiseaduse sättele ja mõttele ning juhindudes ka Riigikohtu varasemast praktikast, on üldiselt tõesti soovitatav kõikides seadustes ette näha võimalus kaaluda, sest elus tuleb ette erinevaid asju. Selgitan käsitletud näite varal. Jah, 99,9%-l juhtudest on kalapääsude rajamine põhjendatud. Aga see, et seadus annab kaalumise võimaluse, ei tähenda, et nüüd peaks olema vastupidi ja 99%-l juhtudest seda pääsu ei rajata. Ei, las ka need 1% või 0,1% juhtumitest saavad õiglase lahenduse. Selline on Riigikohtu praktika ja põhiseaduse mõte, et alati, kui tekivad väga erandlikud asjaolud, on võimalik igati põhjendatud üldreeglist teha ka erandeid. Nii et jah, see oleks väga soovitatav õigusloomepraktika, aga kuidas seda täpselt rakendada ja millistes küsimustes, see on selgelt Riigikogu otsustada.

10:40 Aseesimees Jüri Ratas
Peeter Ernits, palun!

10:40 Peeter Ernits
Hea juhataja ja õiguskantsler! See on Hellenurme eelnõu, nagu ma aru saan, sest selliseid veskeid või üldse olukordi on ainult 16. See veeseaduse § 17 lõige 4 on üks kümnetest tuhandetest seaduspügalatest. Kas te olete analüüsinud, kui paljudes paragrahvides neid kaalutlusnorme üldse on? Need vastuolud ei ole mitte ainult muinsuskaitse ja looduskaitse, vaid ka riigikaitse ja mille iganes vahel.

10:40 Õiguskantsler Ülle Madise
Me ikka vaatame seadusi ja ka seaduseelnõusid, kui see on ajaliselt võimalik, selle pilguga, et ega seal ei kehtestata erandi võimaluseta ja seetõttu põhiseadusvastast olukorda põhjustada võivaid norme. Niipea, kui mõne sellise leiame, toome selle teie ette. Õnneks ei ole olukord enam nii traagiline, kui see oli võib-olla 15 aastat tagasi või veelgi varem, kui niisuguseid kaalutlemisõiguseta norme oli rohkem ja paljud neist tunnistati Riigikohtus ka kehtetuks. Ma arvan, et olukord paraneb ja kui austatud Riigikogu edaspidi nendele küsimustele alati tähelepanu pöörab, siis on tõenäoline, et see olukord laheneb ka lõplikult.

10:41 Aseesimees Jüri Ratas

Austatud õiguskantsler, ma tänan teid! Rohkem küsimusi ei ole. Palun Riigikogu kõnetooli põhiseaduskomisjoni esimehe Kalle Laaneti!

10:41 Kalle Laanet

Austatud juhataja! Head kolleegid! Hea õiguskantsler! Põhiseaduskomisjon arutas õiguskantsleri ettepanekut 11. jaanuaril 2016. aastal. Pean kohe ette ära ütlema, et arutelu põhiseaduskomisjonis oli rahulik, ilma eriliste emotsioonideta, ja me kaalusime kõiki argumente.
Õiguskantsler tutvustas tekkinud probleemi, mis seisneb selles, et veeseaduse § 17 lõige 4 ei jäta Keskkonnaametile mitte mingisugust kaalutlemisvõimalust. Seega ei jäta norm kalade kaitse kõrval võimalust arvestada muude kaalukate huvidega, mis võiksid õigustada veskile erandi tegemist, nii et sellele paisule ei tuleks kalade läbipääsu rajada. Õiguskantsleri hinnangul oleks mõistlik ja põhiseaduspärane lahendus olemas, kui Keskkonnaametile antaks kaalutlemisõigus. Keskkonnakaitsjad on väitnud, et kui Keskkonnaametil tekib kaalutlemisõigus, on tagajärjeks see, et kõikide paisude omanikud pääsevad keskkonnakaitselistest nõuetest. Õiguskantsler leiab, et nii see ei ole. Ka Riigikohtu praktika kinnitab, et õiglased ja mõistlikud lahendused eeldavad kaalutlusruumi olemasolu ning mõne üksiku erandi tegemine ei tähenda, et see õigus kehtiks kõigi kohta. Samuti võimaldab Euroopa Liidu veepoliitika raamdirektiiv 2000/60/EÜ kaalutlusõiguse andmist ning võimaldab muu hulgas arvesse võtta kultuuriväärtuste kaitse argumente.
Komisjoni liikmed kuulasid õiguskantsleri selgitused ära ning esitasid talle lisaküsimusi. Muu hulgas sooviti teada, mitme konkreetse paisu puhul kõnealune probleem eksisteerib. Õiguskantsleri Kantselei esindaja vastas, et Muinsuskaitseameti hinnangu kohaselt on Eestis 16 paisu, mis on muinsuskaitse all ja mille puhul võiks see küsimus tekkida, kuid õiguskantsler ei ole neile kalapääsu rajamise võimalust lähemalt analüüsinud.
Küsiti, kas kõikide seaduste puhul peaks olema jäetud mingisugune kaalutlusruum. Õiguskantsleri nõunik selgitas, et kõnealune juhtum puudutab vaid veeseadust ja muinsuskaitseseadust. Kui muinsuskaitseseaduse kohaselt on Muinsuskaitseametile mingi kaalutlusruum antud, siis veeseadusega seda Keskkonnaametile antud ei ole. Õiguskantsler tõdes, et tegemist on laiema probleemiga ning võib-olla on teatud juhtudel jäik, eranditeta reegel põhjendatud, kuid neid juhte on tõenäoliselt vähe. Riigikohus on kümneid selliseid regulatsioone põhiseadusvastaseks tunnistanud. Õiguskantsler lisas, et keskkonnaküsimused on neil laiemalt käsile võetud. Üks komisjoni liige märkis, et ta toetab selliste seaduste muutmist, kuid ta ei näe kõne all oleval juhul vastuolu põhiseadusega.
Mida siis komisjon otsustas? Komisjon otsustas toetada õiguskantsleri ettepanekut (konsensuslikult) ja määrata ettekandjaks põhiseaduskomisjoni esimehe Kalle Laaneti ehk minu. Aitäh!

10:44 Aseesimees Jüri Ratas

Austatud põhiseaduskomisjoni esimees, ma tänan teid! Küsimusi ei ole. Ma palun ettekandeks Riigikogu kõnetooli keskkonnakomisjoni esimehe Rainer Vakra!

10:45 Rainer Vakra

Austatud aseesimees! Head kolleegid! Lugupeetud õiguskantsler! Keskkonnakomisjon nii nagu ka põhiseaduskomisjon arutas õiguskantsleri ettepanekut viia veeseadus põhiseadusega kooskõlla. Seda tegi keskkonnakomisjon oma 11. ja 18. jaanuari istungil. Esimesel arutelul viibisid õiguskantsler, tema nõunik, keskkonnaminister ning Keskkonnaministeeriumi, Muinsuskaitseameti, Hellenurme Veski OÜ, MTÜ Eesti Veskivaramu ja Restu vesiveski esindajad. Teisel arutelul olid kohal õiguskantsleri asetäitja-nõunik, keskkonnaminister ja teised Keskkonnaministeeriumi esindajad.
Kuna õiguskantsler on oma ettepanekut juba tutvustanud, siis lähen kohe selle juurde, mida arutati komisjonis ja mis seisukoht oli Keskkonnaministeeriumil ja keskkonnaministril. Keskkonnaminister Marko Pomerants selgitas komisjonis, et kuigi esmapilgul võib tunduda, et seadust on vaja muuta, siis tegelikult selleks siiski vajadust ei ole. Minister märkis, et Eestis on rajatud kokku 86 kalapääsu, nendest 72 lõhejõgedele ja 13 muinsuskaitse all olevatele paisudele. Paise, kus muinsuskaitse ja looduskaitse huvid on konflikti läinud, on järel vaid neli. Nende nelja paisu puhul on kalade läbipääsuvõimalus lahendamata, kuid tehnilised võimalused selleks on olemas. Ta leidis, et konflikti on võimalik lahendada seadust muutmata, kuid selleks on vaja kõigi osapoolte tahet. Kui seda tahet ei ole, siis ei aita ka seaduse muutmine. Lisaks selgitasid Keskkonnaministeeriumi esindajad istungil, et Muinsuskaitseamet on nõus kaaluma möödapääsulahendust, aga selleks peab eelnevalt olema valmis eelprojekt või

teostusuuring. Nii projekti kui uuringu tegemiseks ja ka hilisema kalade läbipääsu tagamiseks on võimalik küsida KIK-ilt 100%-list rahastamist ehk riigi finantseeringut. 11. jaanuari istungil viibinud Hellenurme Veski OÜ, Restu vesiveski ja MTÜ Eesti Veskivaramu esindajad aga leidsid, et veeseaduse muutmine on vajalik, tagamaks kultuuriväärtuse säilimine.
Ka komisjoni liikmetel oli mitmeid küsimusi ja teemapüstitusi. Ma peatun lühidalt mõningatel olulisematel. Näiteks tundsid komisjoni liikmed huvi, kas tegemist on üksikjuhtumiga või on probleem laiem. Taheti teada, mitu paisu on vaidluse all. Keskkonnaministeeriumi esindajad selgitasid, et muinsuskaitse *versus* looduskaitse konfliktiga paise on neli ja viis paisu on sellised, mis ei ole muinsuskaitse all. Märgiti, et nende paisude puhul on võimalik leida kompromiss ilma seadust muutmata. Seadust tuleks muuta kõige viimases järjekorras. Samuti panid Keskkonnaministeeriumi esindajad meile südamele, et ei saa unustada Natura eesmärke, mida tuleb samuti Eestis täita. Õiguskantsler selgitas, et tema arusaam põhiseadusest on selline, et kui mõne normi tõttu kannatab ebaõiglaselt ja põhiseadusvastaselt kas või üks inimene ja normi muutmata ei ole võimalik selle inimese õigusi kaitsta, siis tuleb seda normi muuta.
Lisaks tundsid komisjoni liikmed huvi, kas Euroopa Liidu õigus välistab kaalutlusõiguse lõhejõgede puhul ning kas ei rikutaks Euroopa Liidu direktiive. Keskkonnaministeeriumi esindajad vastasid, et ei rikutaks, kuid oma arvamusele kindlaks jäädes leidsid nad, et praeguses olukorras on probleemid lahendatavad ka kehtiva seadusega. Komisjonis tõstatus küsimus, kas kaalutlusõiguse andmine muudaks midagi, kui mõlemad ametid teevad head koostööd oma valdkonna perspektiivide eest seistes. Õiguskantsleri esindaja selgitas, et paraku tuleb ka keerulistes olukordades teha valik ning alati on olemas nüansid, mis lõppkokkuvõttes kallutavad kaalukausi kas ühele või teisele poole. Täna me ütleme, et igal juhul on prioriteetsem keskkonda kaitsta.
18. jaanuaril 2016 toimunud istungil jätkati arutelu ning komisjon hääletas õiguskantsleri ettepanekut. Ettepaneku poolt oli 6 keskkonnakomisjoni liiget, vastu ei olnud keegi ja 2 jäid erapooletuks. Lisaks tegi komisjon konsensusliku ettepaneku määrata ettekandjaks komisjoni esimees. Aitäh!

10:49 Aseesimees Jüri Ratas
Aitäh! Teile on üks küsimus. Peeter Ernits, palun!

10:49 Peeter Ernits
Aitäh, lugupeetud juhataja! Hea ettekandja! Õiguskantsler märkis, et veeseaduse teisel lugemisel ilmus jäikus sinna sisse. Kas komisjonis arutati, kuidas see sinna ilmus ja kelle initsiatiivil?

10:49 Rainer Vakra
Aitäh! Komisjonis seda eraldi ei arutatud. Aga kui me vaatame neid kahte komisjoni istungit, 11. ja 18. jaanuari istungit, siis on selge, et ka praegu on Keskkonnaministeerium seisukohal, et kehtiv veeseadus on mõistlik. Seetõttu ma usun, et nende majast see idee tuli.

10:50 Aseesimees Jüri Ratas
Hea ettekandja, ma tänan teid! Rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Palun Riigikogu kõnetooli Rein Ratase!

10:50 Rein Ratas
Härra juhataja! Auväärt õiguskantsler! Austatud Riigikogu! Meie jõgedel asuvad paisjärved koos nende juurde kuuluvate ehitistega on väga mitmekesiste väärtustega: vesi ise kui ammendamatu loodusvara, vee-elustik, sh kalad, maastiku mitmekülgsed ökoloogilised, rekreatiivsed ja muinsuskaitselised väärtused ja palju muudki. Kui selles koosluses midagi oluliselt muuta, siis tuleb kavandatut põhjalikult hinnata ja kaaluda võimalikke lahendeid.
Üheks mudelnäiteks on Linnamäe paisjärv koos sealse hüdroelektrijaamaga. Linnamäe hüdroelektrijaam valmis 1924. aastal ja kohe peale valmimist tunnistati see Eesti kauneimaks tööstusehitiseks. 1941. aastal hüdroelektrijaam õhiti, kuid pais säilis. 2002. aastal taastas Eesti Energia hüdroelektrijaama. See maksis ainult 2,2 miljonit eurot. Tammi kohale üle jõe ehitati kaunis rippsild koos vaateplatvormidega. Praegu on Linnamäe hüdroelektrijaam Eesti suurim, tema elektritoodang on kuni 7000 megavatt-tundi aastas, millest piisab 3000 perele. Taastatud hüdroelektrijaam, paisjärv ja

Jägala Jõesuu linnamägi on populaarsed turismiobjektid. 2004. aastal arvati Jägala jõe alamjooks Natura 2000 võrgustiku alade hulka ning järgmisel, 2005. aastal, moodustati Jägala jõe hoiuala.
Tähelepanuväärne on asjaolu, et mõlemad Vabariigi Valitsuse määrused – nii Jägala loodusala kui ka Jägala jõe hoiuala moodustamise kohta – anti siis, kui Linnamäe elektrijaam oli taastatud ja ka paisjärv oli olemas. Seega, Linnamäe paisjärv kuulub algse osana nii loodusala kui ka hoiuala maastikulisse kooslusesse.
Linnamäe paisjärve likvideerimist asus kavandama MTÜ Eesti Loodushoiu Keskus aastal 2013. Pakutud lahendit toetas selgelt ja üheselt ka Keskkonnaministeerium. Huvitav on märkida, et Eesti Energia tellis paisu kalapääsu projekti juba jaama taastamise käigus ja Keskkonnainvesteeringute Keskus tegi selle rahastamise otsuse. Peale seda otsust, kolm kuud hiljem, keeldus Keskkonnaamet esitatud projekti kooskõlastamast. Leiti vaid üks lahend – tuleb likvideerida.
Härra juhataja, palun lisaaega!

10:54 Aseesimees Jüri Ratas
Kolm minutit lisaaega.

10:54 Rein Ratas
Muinsuskaitseamet on pidevalt rõhutanud Linnamäe paisu ja paisjärve kui tervikliku koosluse säilitamise vajadust. Linnamäe hüdroelektrijaam on registreeritud, muide, pärandkultuuri objektina ja see asub Rebala muinsuskaitsealal. Tegemist on Eesti ainukese muinsuskaitsealaga, mis tegeleb ka maastikukaitsega. Paisu maaüksuse idaserv asub arheoloogiamälestisel, mille keskel paikneb Jägala linnamägi. Lähtudes muinsus- ja maastikukaitse ühtsest toimimisest on muinsuskaitse asjatundjad pidanud vajalikuks Linnamäe paisjärve säilitamist. Seda tuleb hoida.
Linnamäe paisjärv on omandanud kaaluka sotsiaalse renomee järvedevaeses Põhja-Eestis. Tallinna Tehnikaülikooli teadur Üllas Ehrlich tegi teadusuuringu Linnamäe paisjärve sotsiaalse väärtuse rahalise ekvivalendi väljaselgitamiseks. Autori hinnangul on Linnamäe paisjärv oluline sotsiaalne väärtus ja paisjärve kui keskkonnakauba rahaline ekvivalent aastas on kuni 3,3 miljonit eurot.
Nii Linnamäe paisjärve kui ka teiste analoogsete objektide puhul tekkinud veemajanduslike, elustikuliste ja sotsiaalsete probleemide lahendamiseks on õiguskantsleri seisukoha arvestamine veeseaduses väga vajalik.
Kõige lõpuks: keskkonnakaitse ja muinsuskaitse tuleb Eestis ühendada, nagu see oli aastal 1993. Olen rääkinud.

10:57 Aseesimees Jüri Ratas
Aitäh! Palun Riigikogu kõnetooli Andres Herkeli!

10:57 Andres Herkel
Härra juhataja! Austatud Riigikogu liikmed! Austatud õiguskantsler, aitäh veel kord selle probleemi meie ette toomise eest! Erinevalt eelkõnelejast ei taha ma rääkida üksikjuhtumist, ehkki Hellenurme veskist rääkimine tekitas minus, nagu ilmselt paljudes meist, tahtmise seal ära käia. Minu meelest kõneleb kogu see probleemipüstitus ühest palju suuremast probleemist, mida me peaksime ausalt öeldes siin saalis igal sammul tähele panema. See on see, et Eesti riigis üks käsi ei tea, mida teine käsi teeb. Kahjuks vastavad tõele kõik jutud sellest, et meie riigiasutused on justkui eraldiseisvad silotornid või (teine väljend, mida on kasutatud) vürstiriigid.
Riigi normaalse toimimise korral ei peaks meil olema selliseid probleeme, et muinsuskaitse ja keskkonnakaitse nõuded lähevad niisugusel moel vastuollu. See küsimus tuleb kindlasti ära lahendada ja kahtlemata me toetame seda. Siin on aga üks probleem veel, mis tuli välja sellest, kuidas see norm seadusesse oli sattunud. See on see, et kaasamisest räägitakse küll kui väga positiivsest ja üdini edasiviivast lähenemisest, aga ilmselt nägime nüüd näidet selle kohta, kuidas ühekülgne ja läbikaalumata kaasamine võib kasu asemel kahju tuua. Me peame õigusloomes rohkem tähele panema, et edaspidi nii ei juhtuks. Aitäh!

10:59 Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh! Rohkem kõnesoove ei ole. Sulgen läbirääkimised ja alustame hääletamise ettevalmistamist. Head ametikaaslased, panen hääletusele küsimuse, kes on õiguskantsleri ettepaneku poolt. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt on 76 Riigikogu liiget, vastu ei ole keegi ja 6 jäid erapooletuks. Õiguskantsleri ettepanek leidis toetust.
Kuna Riigikogu toetas õiguskantsleri ettepanekut, teen Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 152 kohaselt keskkonnakomisjonile ülesandeks algatada eelnõu veeseaduse § 17 lõike 4 kooskõlla viimiseks Eesti Vabariigi põhiseadusega. Teise päevakorrapunkti käsitlemine on lõpetatud.

---

3. 11:02 Riigikogu otsuse "Ettepaneku tegemine Vabariigi Valitsusele" eelnõu (158 OE) esimene lugemine

11:02 Aseesimees Jüri Ratas
Liigume kolmanda päevakorrapunkti juurde. Algab Eesti Keskerakonna fraktsiooni esitatud Riigikogu otsuse "Ettepaneku tegemine Vabariigi Valitsusele" eelnõu 158 esimene lugemine. Ma palun ettekandeks Riigikogu kõnetooli Riigikogu liikme Jaanus Karilaidi!

11:02 Jaanus Karilaid
Head kolleegid! Tõesti, eelmise aasta lõpus algatas Keskerakonna fraktsioon otsuse "Ettepaneku tegemine Vabariigi Valitsusele" eelnõu, mis näeb eelkõige ette Eestis nelja julgeolekulünga likvideerimist. Oma olemuselt koosneb see otsuse eelnõu neljast punktist. Esimene punkt on elanikkonnakaitse tagamine. Teine punkt näeb kaitsejõudude iseseisva heidutus- ja kaitsevõime parandamiseks ette planeerida ja teha vajalikud investeeringud: esiteks, manööver- ja toetuskompaniide ning Kaitseliidu võitlusgruppide enesekaitsevõimekuse täiendamiseks hankida õlaltlastavad ülilühimaa-õhutõrjeraketid eesmärgiga vajaduse korral piirata vaenulike lennumasinate tegutsemisvabadust kogu Eesti territooriumil; teiseks, kehtiva hankelepingu kohaselt hankida täiendavalt Ühendriikidest 40 Javelini tankitõrjesüsteemi eesmärgiga tugevdada kaitsejõudude tankitõrjevõimekust, mille rahastamist võiks osaliselt kaaluda Ühendriikide FMF-i programmi kaudu. Kolmas punkt näeb ette töötada välja Eesti rannikuseire ja -kaitse kontseptsioon ning arenduskava võimalike sõjaliste ohtude vastu merelt. Kontseptsioon peab toetama riigi rahuaegset kohustust tagada territoriaalvetes mereohutus ja keskkonnakaitse. Neljanda punktina oleme ette näinud teha valitsusele kohustuseks planeerida ja tagada sõjaliste operatsioonide juhtimise tarbeks üleriigilise fiiberoptilise lairibavõrgu EstWin integreerimine koos vastavate turvanõuete kehtestamisega. See oli meie ettepaneku esmane tutvustus.
Nüüd aga soovin igal punktil põhjalikumalt ja detailsemalt peatuda, et põhjendada eelnõu vajalikkust ja selgitada probleemide tõsidust. Eelnõu eesmärk on oluliselt parandada riigi iseseisvat kaitsevõimet. Riigi kaitsevõime hõlmab endas võrdselt sõjalist heidutust ja reaalset kaitsevõimet, kuid samaväärselt ka oma elanike kaitset nende elule ja tervisele tekkinud ohtude eest. Seetõttu hõlmab eelnõu kõige olulisemaid aspekte kaitsevõime valdkonnas, millele, nagu meie analüüsist selgus, ei ole kehtivas riigikaitse arengukavas piisavalt tähelepanu pööratud. Konkreetsemalt teeme ettepaneku töötada välja süsteemne elanikkonnakaitse programm koos elanike koolituse ja vajalike füüsiliste meetmetega. Teiseks leiame, et on tarvis olulisel määral parandada riigi õhutõrjevõimekust ja, nagu ma eelnevalt mainisin, ka rannikukaitsevõimet.
Esimene ettepanek on anda selge ülesanne ja volitused Siseministeeriumile laiapõhjalise ohuanalüüsi ja sellest tulenevate tegevuskavade koostamiseks koos kaitsejõudude, kohalike omavalitsuste ja kõigi teiste valdkonnaga seotud organisatsioonidega. Realistlik analüüs ja vastumeetmed peavad hõlmama kõikvõimalikke ohte inimestele, mis on tingitud ulatuslikest sõjalistest, tehnilistest ja ka looduslikest ohufaktoritest. Lõppeesmärk peab olema esiteks see, et Eesti inimesed teavad, mida ohuolukorras teha ja kuhu minna, et jääda ellu ja terveks.
Teiseks peab riigi ja kohalike omavalitsuste tasandil olema loodud võimekus inimesi neid ähvardavate ohtude eest kaitsta. See tähendab elanikkonnakaitse süsteemi, mis üldistatult rääkides koosneb neljast

olulisest komponendist: teavitusest, tegutsemisjuhistest, kaitsest ja evakuatsioonist ning ellujäämise tagamisest. Teavitus realiseeruva ohu kohta peab toimuma sobiva kiirusega ja ideaalolukorras peaksid sellest osa saama kõik inimesed ohupiirkonnas. Juhised ohuolukorras tegutsemiseks peavad olema kõigile teada. Seda on tarvis õpetada koolides, töökohtadel ja ka avalike õppematerjalide levitamise teel. Hoiatussignaalist ei ole kasu, kui inimesed ei tea, mida nad tegema peavad. Olles saanud häiresignaali, peab inimestel olema võimalus leida ohu eest elementaarset varjet.
Enamiku ohtude puhul on normaalne otsekohe liikuda siseruumidesse, sulgeda aknad ja kuulata edasisi juhiseid telekommunikatsiooni vahendusel. Vajaduse korral peab inimesel olema võimalus varjuda maapinnast madalamale. Selleks peavad olema kohandatud elumajade ja avalike hoonete keldrid. Kui oht nõuab inimeste lahkumist piirkonnast, näiteks suure õhusaaste korral, siis selles linnas või asulas, kuhu inimesed peaksid oma elupiirkonnast liikuma, peab olema väljaõpetatud inimestega vastuvõtukeskus. Samuti peab olema korraldatud tasuta transport sihtkohta. Ellujäämise tagamine tähendab näiteks keldris rusude alla jäänud inimeste eluks vajalikuga varustamist ja nende päästmist, aga ka teise linna evakueeritud inimestele varjupaigas vee, toidu, soojuse, arstiabi ja muu ellujäämiseks vajaliku tagamist.
Elanikkonnakaitse süsteem ei toimi ilma ettevalmistuseta. Oma elanike füüsiline kaitse on riigi üks primaarseid ülesandeid ja riigi eksisteerimise mõte, nii nagu näitab ka põhiseaduse preambul. See ei tähenda vaid kitsalt sotsiaal- ja majandusvaldkonna toimimist, politsei ja päästeteenistuste reageerimist sündmustele ega ka sõjalise kaitsevõime arendamist. See põhiseaduslik nõue on palju ulatuslikum ja universaalsem ning hõlmab endas igasuguste ohtude ennetust, mis võivad Eesti rahvale osaks saada. Just selles valdkonnas – ennetuses ja elanikkonna füüsilises kaitses – oleme me kasvavate ohtudega maailmas ajale jalgu jäänud.
Fakt on see, et inimesed ei tea, mida teha tõelises ohuolukorras. Seda ei tea ka vallavanemad, volikogu liikmed, volikogu esimehed. Meil puudub tegelikult isegi algeline teavitussüsteem, millega inimesi neid ähvardava ohu eest kiiresti hoiatada. On küll plaanis kasutada kõiki meediakanaleid ja saata sõnumeid telefonidele, kuid see ei ole kiire ja vahetu tegutsemine. Suur osa elanikest ei kuula pidevalt raadiot ega vaata televiisorit, ka SMS ei pruugi tähelepanu saada. Päeval on tuhanded inimesed tänavatel ja kontorites ning ainus asi, mille abil neid saaks hoiatada, on avalik häiresüsteem. Selleks on vaja teatud arvu statsionaarseid ruuporeid igas linnas ja asulas. Mitme ohu korral, mis võivad realiseeruda nii iga päev kui ka erakorraliselt, on elanike elu ja tervise päästmine minutite kui mitte sekundite küsimus. Kui näiteks Tartus juhtub raudteeavarii ammoniaagitsisterniga, on vaid minutite küsimus, kui palju inimesi sureb mürgise gaasipilve üle linna liikumise tõttu. Mitte ühegi telekommunikatsioonivahendi abil ei jõuta selle ajaga inimesi tänaval hoiatada.
Või võtame olukorra, kus algab sõda, linnad langevad pommitamise ja raketirünnakute alla. Meie radarid näevad, mis on tulemas, kuid kuidas hoiatada inimesi, et nad saaksid kiirelt varjet otsida? Ka sellises olukorras on küsimus minutites, vahel võib-olla sekundites. Kõige kiirem süsteem on avalikud ruuporid. Muide, sellist ruuporite süsteemi ei pelga kasutada enamik vana Euroopa riike. Norras on aktiivseid ruuporkaste 1250, Austrias üle 8000, Belgias üle 500, Taanis üle 1000, Soomes ligi 1500. Nende korrasolekut kontrollitakse regulaarselt. Fakt on see, et sellise süsteemiga saab kõige kiiremini infot edastada. Kui on toimunud tehniline õnnetus, äärmustena võivad kõne alla tulla ka õhurünnak, terrorirünnak või looduskatastroof, siis on inimelude säästmiseks kõige olulisem anda kõigile hoiatus. Ka hoiatusele järgnev tegevus peab olema lihtne ja kõigile teada. Meie põhjanaabrid soomlased on juhendanud oma inimesi nii: "Kuuldes tsiviilkaitsesireeni, liigu kohe siseruumidesse. Sulge kõik aknad, uksed, ventilatsiooniavad ja ventilatsioonisüsteemid. Kuula raadiot ja järgi juhiseid, mida seal antakse. Väldi telefoni kasutamist, et mitte koormata liine, need tuleb hoida vabana hädasti abi vajavate inimeste jaoks. Hädaolukorras liigu kohe varjendisse." Selle info allikas on Helsingi päästeteenistuse koduleht. Tehnilised õnnetused ei hüüa tulles ja igas linnas on need ohud olemas. Siseministeerium ei hinda terrorirünnakute ohtu Eestis tõenäoliseks, kuid ei oodatud neid ka Pariisis ega Istanbulis. Selliste rünnakutega on see probleem, et need ei ole ennustatavad ja tihti kahjuks ka mitte ennetatavad. Küll saab nende kahjusid vähendada inimeste teadlikkuse parandamise ja kiire hoiatamisega. Kui kuskil algab tulistamine, siis on kõige kasulikum tavakodanikud avalikest kohtadest ja tänavatelt ära saada. Palju on juttu olnud varjenditest, kuid valitsusliikmed on suhtunud teemasse tõrjuvalt, sest see olevat liiga kallis ja polevat ohuga proportsionaalne. Me ei pea siin silmas maasse valatud betoonpunkreid, vaid elementaarseid süsteeme. Iga korterelamu all olev kelder või maa-alune parkla on ikkagi parem varjend kui mitte midagi. Sellistele lahendustele tulekski esialgu keskenduda. Kuigi sellised kohad on

juba füüsiliselt olemas, on tarvis neid pisut täiendada, et need võimaldaksid inimestel seal kuni ohu möödumiseni elada. Tarvis on tagada filtreeritud ventilatsioon, joogivesi, tualetid ja sideliin. Need on baasnõuded. Enamik tehnovõrke on peaaegu igas keldris olemas, tarvis on vaid lisada kasutuskohad. Kui elementaarnõuded on täidetud, siis on vaja, et hädaolukorras oleks tagatud sidesüsteem. Varjendite ja vastavate keldrite ehitamise nõue on olemas Soomes, kusjuures vastutus selle täitmise eest on suuresti pandud arendajatele. Riik kulutab vahendeid vaid avalike asutuste varjesüsteemidele. See on aga ebamõistlikult kallis. Alustada tuleb sellest, mis meil juba olemas on, ja vaadata, kuidas seda täiustada.

Kõik eelnev nõuab ühtset lähenemist ja koolitust ehk laiapõhjalist lähenemist, millest me igas poliitikadokumendis kirjutame, kuid mida me ei ole suutnud siiani mõistlikult rakendada. Elanikud peavad teadma, mida teha. Kohalik omavalitsus peab teadma, kuidas abimeetmeid planeerida ja võtta. Seda tuleb riiklikult ja ühtlustatult suunata, ei piisa lootmisest, et igas kohalikus omavalitsuses on elanikkonnakaitse eksperdid kohe olemas. Fakt on see, et enamik neist ei tea, mida on tarvis teha. See pole ka nende süü. Meil puudub ühtne distsipliin selles valdkonnas. See on süsteem, mis meil on tarvis esimesena välja arendada.

Meie teine ettepanek on parandada oluliselt kaitsejõudude õhutõrjevõimet, ostes kergeid ülilühimaa-õhutõrjeraketisüsteeme. Õhutõrje tähendab strateegilist võimekust ja tänapäeva sõjas on edukas see, kes kontrollib õhuruumi. Õhutõrjerelvastus on ka niisama soodne lahendus kui hävitajate eskadrillide hankimine. Ma ei saa arve avalikult välja öelda, kuid praegu on meie õhutõrjesüsteem lihtsalt nõrk. Hästi kokkuvõtlikult öeldes piisab meil olemasolevast heal juhul vaid manööverbrigaadide kaitseks, kuid muud väed, sh Kaitseliit, on õhuohu puhul täiesti kaitseta. Just kerged õlaltlastavad raketisüsteemid oleksid oluline täiendus nii reaalse iseseisva kaitsevõime kui ka tugevama heidutuse loomisel. Sellised süsteemid on mõeldud madalalt lendavate lennukite ja helikopterite hävitamiseks. Keskmine laskekaugus on sõltuvalt mudelist viis kuni kaheksa kilomeetrit, laskekõrgus kuni kolm kilomeetrit. Suurim eelis raskemate, masinal veetavate relvasüsteemide ees on see, et neid on vastasel väga keeruline avastada ja hävitada ning seetõttu on vaenulikel lennuvahenditel võimatu prognoosida, kus õhutõrjeoht hetkel asub. Relvakonfliktis on sellised süsteemid ennast näidanud väga efektiivsena.

Eesti oludes saaks kergeid ülilühimaa-raketisüsteeme kasutada peamiselt Kaitseliidu maakaitseüksustes, kellele praegu mingit õhutõrjekatet lihtsalt ei jaguks. Piisava arvu relvadega oleks võimalik luua tervet Eestit kattev realistlik õhutõrjekate, mis omakorda oleks tugev heidutus, kui lennuvahendid ükskõik mis ajal meie piiri rikuvad. On räägitud keskmaa-õhutõrjest ulatusega kuni 75 kilomeetrit, kuid üks ei välista teist. Nii nagu eri tööde jaoks on erinevad tööriistad, on ka ülilühimaa-raketisüsteemid just täienduseks keskmaa-õhutõrjele ja vastupidi. Kui suur on see hinnavahe, on küsitav ning sõltub paljuski kohast ja sellest, milline hange korraldatakse.

Näiteks hangib Leedu praegu ülilühimaa-raketisüsteeme Poolast 34 miljoni euro eest ja vajadust on põhjendatud just territoriaalkaitse tugevdamisega. Läti alustab samuti läbirääkimisi USA-ga Stingeri raketisüsteemide ostmiseks sellel aastal. Raske on täpselt öelda nende süsteemide hinda ja see on ka tootjate kaupa väga kõikuv, kuid need on mitu korda soodsamad kui keskmaa-õhutõrjesüsteemid. Ka Poola kaitsejõud on teatanud, et hangivad juurde 180 raketti varem hangitud 400 raketiheitja Grom täienduseks. Hinnaks tuleb seda infot andva artikli järgi *circa* 9000 eurot raketi kohta. Lihtne matemaatika ütleb, et lastes sellise raketiga alla 15 miljonit maksva transpordikopteri Mi-26, on kasumlikkus rohkem kui 1600-kordne.

Kokkuvõtet tehes tuleb öelda, et ülilühimaa-õhutõrje töötab ka siis, kui kütus saab otsa ja võitlejad peavad vaid jala liikuma. See ei vaja ka elektrit ega mingeid erilisi hooldetingimusi. Mõistlik oleks hankida mõned süsteemid iga kompanii *circa* 100 või 120 võitlejaga üksuse kohta. Koos piisava raketivaruga muudaks ainuüksi juba nende olemasolu sõja korral vastase lendava koosseisu tegevuse väga keeruliseks.

Meie kolmas ettepanek on hankida kohe täiendavalt ja kehtiva hankelepinguga kaetult 40 tankitõrjesüsteemi Javelin. Nii arengukava kui ka Kaitseministeerium näevad ette Kaitseliidu liikmeskonna kasvamist lähiaastatel 30 000 maakaitsjani, et tagada tervet maad kattev turvavaip. See on tõesti hea ja mõistlik plaan. Kuid see turvavaip peab olema sobivalt relvastatud, et ta suudaks oma ülesannet täita. Vaid käsitulirelvade, lühidistantsi-tankitõrjerelvade ja keskmisest suurema kaitsetahtega ei takista paraku tankipataljoni. Need, kes seda siiski üritavad, kannavad suuri inimkaotusi. Oli väga mõistlik hankida 80 Javelini, mis on üks maailma tippsüsteemidest tankide hävitamisel, kuid meie andmetel on need peamiselt planeeritud esimese ja teise jalaväebrigaadi kasutusse. Mitu korda suurem

Kaitseliidul baseeruv turvavaip ei saa neid piisavalt. Samas on seal neid samavõrd tarvis, et Kaitseliit saaks oma põhiülesannet täita. Kehtiva hankelepinguga oleks võimalik juurde hankida veel 40 Javelini. Meie ettepanek on need kohe välja osta ja anda Kaitseliidu kasutusse. Miks oodata? Vaadake, mis maailmas toimub! Mingi hetk ei pruugi need enam olla üldsegi nii hästi saadaval. Meil on võimalus praegu kasutada ka FMF-programmi, mis on veel avatud.
Meie neljas ettepanek on asuda looma rannikukaitsevõimekust. Lubage, et ma alustan ühe hiljutise sündmuse kirjeldamisega. Eelmise aasta 27. juulil sisenes meie territoriaalvetesse Tagalahes Saaremaal Venemaa sõjalaevastiku alus. Laeva pukseeriti ja väidetavalt tuldi tormivarju. Ükski ametiisik olukorda kontrollima ei läinud.
Kui palju aega mul veel on?

11:22 Aseesimees Jüri Ratas
20 sekundit.

11:22 Jaanus Karilaid
Kokkuvõtet tehes ütlen, et meie eelnõu on keskendunud neljale põhilisele julgeolekulüngale. Kui me selle otsuse vastu võtame, siis anname väga suure panuse Eesti julgeoleku tegelikku parandamisse. Aitäh!

11:22 Aseesimees Jüri Ratas
Aitäh, hea ettekandja! Head ametikaaslased! Olgu öeldud, et Riigikogu liige võib mõlemale ettekandjale, nii hetkel Riigikogu kõnetoolis olevale Jaanus Karilaidile kui ka riigikaitsekomisjoni liikmena esinevale Marianne Mikkole esitada ühe suulise küsimuse. Martin Kukk, palun!

11:22 Martin Kukk
Aitäh! Hea ettekandja! Ma loen Riigikogu otsuse eelnõu seletuskirjast, et te mainite mõistet "vastane". Kuivõrd tegemist on Keskerakonna fraktsiooni eelnõuga, siis oleks huvitav teada, keda Keskerakonna fraktsioon peab selles seletuskirjas vastaseks. Millist riiki Keskerakonna fraktsioon vastaseks peab?

11:23 Jaanus Karilaid
Eelnõu on palju mitmekihilisem. Me oleme rääkinud mitmete kriiside võimalikkusest, looduskatastroofidest, keskkonnaohtudest, oleme rääkinud ka meie julgeolekuolukorrast. Eelnõu seletuskirjas on otseselt ka riikidele viidatud. Kindlasti ei ole silmas peetud Lätit ega Norrat. Iga terve mõistusega inimene saab aru, millest me räägime.

11:23 Aseesimees Jüri Ratas
Marika Tuus-Laul, palun!

11:23 Marika Tuus-Laul
Aitäh! Hea esineja! Komisjoni ettekanne tuleb loomulikult ka, aga mind huvitab, kuidas sinu pilguga vaadates komisjonis arutelu käis. Ruuporid ei ole teab kui kallis asi. Kas ollakse nõus ja saadakse aru, et neid on vaja? Milline seis meil praegu varjenditega üldse on? Mina mäletan ja paljud siin saalis ilmselt mäletavad, et veel 1980-ndate keskel ehitati uut ja moodsat varjendit näiteks Kosele. Teatavasti sedagi enam ei eksisteeri. Milline suhtumine komisjonis oli?

11:24 Jaanus Karilaid
Parlamendis on EKRE ja Keskerakonna poliitikud korduvalt sellele nõrgale kohale osutanud. Me räägime pidevalt julgeolekuohust, sellest, et maailmas julgeolekuolukord muutub, Venemaa Föderatsioon läheb agressiivsemaks ja me peame ennast rohkem kaitsma. Retoorika, me nägime seda ka enne parlamendivalimisi, on väga aktiivseks läinud, aga seda retoorikat on vaja olnud vaid valijate häälte püüdmiseks. Tegelikult oleks rahvas reaalses sõjaolukorras kaitseta. Varjendite olukord on väga kehv, need on peaaegu olematud. Jah, Vabariigi Valitsus tegi eelmise aasta detsembris mingi rakkerühma. Suure tõenäosusega sai seegi tehtud tänu EKRE ja Keskerakonna poliitikute survele. Aga ega siis üks töörühm ei taga veel midagi. Kui me räägime, et julgeolekuolukord on muutunud, aga alles nüüd

hakatakse tegema mingeid töörühmasid, ei ole paigas ei ressursid ega ajakava, siis see näitab valitsuse vastutustundetut suhtumist meie julgeolekuolukorda ja eelkõige oma rahvasse. Aga valijate häältele mõeldakse küll.

11:25 Aseesimees Jüri Ratas
Heimar Lenk, palun!

11:25 Heimar Lenk
Aitäh! Lugupeetud esineja! See on väga põhjalik ja, nagu sa ütlesid, mitmekihiline seaduseelnõu. Sellepärast oleks siia võib-olla vaja kerget filosoofilist tausta. Äkki sa natuke seal kõnepuldis arutled? Ühest küljest me justkui valmistuksime sõjaks, ma pean silmas Eesti valitsuse retoorikat. Meie peaminister loodab saada Eestisse NATO alalisi üksusi ning ameeriklaste ja teiste liitlaste suuremaid sõjajõude, et me oleksime paremini sõjaks valmistunud. Me teame, et meie strateegiline asend ei ole kõige mugavam. Me nagu valmistume sõjaks, aga samal ajal oleme unustanud täielikult oma rahva, selle, kuhu peab inimene minema, kui järsku tuleb õhurünnak. Me oleme näinud, mis juhtus Ukrainas. See tuli üleöö. Kuhu läheks sellisel juhul valitsus ja kuhu näiteks Riigikogu, kas sul on andmeid? Võib-olla sa mõtiskled?

11:26 Jaanus Karilaid
Jah, võin niipalju öelda, et reformierakondlased Igor Gräzin ja Martin Kukk on enda peale igal juhul mõelnud. Toompea lossi all on olemas koht, kuhu varjuda. Aga kuhu läheb ülejäänud rahvas? Milline on väljaõpe, nagu ma mainisin, vallavanematel, volikogu esimeestel? Kuidas peab rahvas käituma, kuidas toitu varuda? Kuidas on kriisiolukorras tagatud arstiabi ja toiduga varustamine? Selle peale reformierakondlased Martin Kukk ja Igor Gräzin ei viitsi mõelda.
Ma toon lihtsalt ühe ilmestava näite. Räägime meie tegelikust julgeolekuolukorrast. Vene sõjajõud on meie piiri läheduses, 400 000 meest paberite järgi, kuid tõenäoliselt on neid siin umbes 300 000. Tanke on Venemaal kokku 15 400. Lääne ringkonna tugevuseks hinnatakse *circa* 40% kogu armeest, seega peaks läänepiiri läheduses olema vähemalt 6000 tanki. Ma ei räägigi Venemaa Föderatsiooni õhutõrjevõimekusest.
Ma mainisin, et meil on neli väga suurt julgeolekuauku. Aga mul jäi selgitus pooleli. See on hea, et sa küsisid, sest ma räägin nüüd lõpuni näite selle kohta, kuidas valitsus meie julgeolekuolukorda suhtub. Eelmise aasta 27. juulil sisenes meie territoriaalvetesse Saaremaal Tagalahes Venemaa sõjalaevastiku alus. Laeva pukseeriti ja väidetavalt tuldi tormivarju. Ükski ametiisik olukorda kontrollima ei läinud ja on küsitav, kas nad üldse teadsid, millega tegu. Küll tundsid muret kohalikud kaitseliitlased ja läksid asja uurima. Võimalik, et laev oli tõesti tormivarjus, kuid on ka võimalik, et tehti teatud veealuseid operatsioone. See sõjalaev oli nimelt tuukrialus. Fakt on see, et selle tegelik võimalik eesmärk jäigi meie ametkondadele teadmata. Muide, sama puksiir, kuid seekord teise tuukrialusega, oli eelmise aasta novembris tormivarjus Läti vetes Kura neeme lähedal. Lätlased panid vähemalt oma mereväe laeva sinna pidevalt kõrvale. See on näide lätlaste ja meie võimekuse kohta. See on ka mõtlemiskoht.

11:29 Aseesimees Jüri Ratas
Kristjan Kõljalg, palun!

11:29 Kristjan Kõljalg
Aitäh, lugupeetud juhataja! Hea ettekandja! Te ütlete seletuskirja lõpus väga õigesti, et investeering julgeolekusse on alati investeering ka kohaliku majanduskeskkonna stabiilsusesse ja elanikkonna turvatundesse, mille tagamine on meie kõigi põhiseaduslik ülesanne ja kohustus. Siit ka küsimus. Kas ühe parlamendierakonna otsus siduda ennast lahti Eesti õigussüsteemist on samamoodi põhiseadusest tuleneva mõtte elluviimine, mis tagab majanduskeskkonna stabiilsuse ja elanikkonna turvatunde?

11:30 Jaanus Karilaid
Palun, las küsija täpsustab, mida ta mõtleb õigussüsteemist lahtisidumise all! Ma ei saanud hästi aru. Palun täpsustage, mida te silmas peate!

11:30 Aseesimees Jüri Ratas
Peeter Ernits, palun!

11:30 Peeter Ernits
Hea juhataja! Hea ettekandja! Kaks naaberriiki Eesti ja Soome on erinevad nagu öö ja päev. Üks säilitas oma piirivalve, teine mitte, üks säilitas oma varjendid ja ruuporid, teine mitte. Aga kas valitsusel on Stenbocki maja all korralik varjend?

11:30 Jaanus Karilaid
Hea kolleeg, selleks peame me saama valitsusse ja siis me saame teada, kas seal on varjend või ei ole. Vaadates seda, kuidas reformierakondlased on enda eest hoolitsenud, siin parlamendi all on ju olemas varjend, kuhu varju minna, siis suure tõenäosusega on nad enda eest ka valitsuses hoolitsenud. Meie ainuke variant on saada valitsusse ja me teeme selle ära. Siis me kahtlemata käivitame süsteemi, mis tagaks Eesti rahvale eelkõige võimaluse minna ohu korral varjendisse, on see oht siis keskkonnakatastroof või midagi muud.

11:31 Aseesimees Jüri Ratas
Märt Sults, palun!

11:31 Märt Sults
Aitäh, härra eesistuja! Hea ettekandja, aitäh ettekande eest! Ettekanne oli väga põhjalik, aga kas sa rääkisid kõikidest ohuallikatest ja võimalikest tulemustest või jäi midagi ütlemata?

11:31 Jaanus Karilaid
Aitäh küsimuse eest! Ma lõpetan tänu sinu küsimusele oma ettekande ära. Ma tõin just näite selle kohta, et meie võimekus merel on väga nõrk. Kuid toetugem ka ekspertide hinnangutele. Eelmise aasta algul kirjutas mereväe vanemleitnant Ott Laanemets ajakirjas Sõdur põhjaliku analüüsiva artikli Eesti rannikuseire ja -kaitse olukorrast. Sellest ilmneb, et puudulik pole mitte ainult meie seire ja reaalne kaitsevõime vaenulike laevade ja dessantide vastu, vaid puudub isegi kõige elementaarsem visioon, kuidas olukorda parandada, seda kõrgeimal tasemel. Seega on meie üle 1000-kilomeetrine välismerepiir sõja korral nagu avatud uks. Tekib küsimus, milleks me hangime sadade miljonite eurode eest soomustatud võitlusvõimekust, kui neid üksusi on sõja korral piltlikult öeldes lapsemäng mere kaudu selja tagant sisse piirata ja lõigata ära võitluseks hädavajalik logistika.
Ma võiksin pikalt rääkida näidete varal, kuidas see kõik võib toimuda, aga ma tahan rääkida ka sellest, mille kohta Märt Sults küsis. Nimelt, millised on veel meie julgeolekuaugud. Meie üks ettepanek on oluliselt parandada sõjaaegse sidepidamise võimet. Ka see on strateegiline küsimus, sest kui pole juhtimist ega koordineerimist staapide ja üksuste vahel, ei ole lihtsalt võimalik edukalt võidelda. Side on organismi närvisüsteem, ilma milleta organism ei toimi. Eesti kaitsejõud on sõja puhuks planeerinud sidet vaid raadiosaatjatega ja väikeses ulatuses allüksuste sees kaabeltelefonidega. Raadiosidet, sõltumata moodsast aparatuurist, saavad spetsiaalsed segamisüksused kergesti rünnata. Kuigi sõnumeid saab krüpteerida ja nende pealtkuulamine on raske, saab õige aparatuuriga kogu eetri lihtsalt tummaks teha. NATO väitel proovivad venelased oma viimaseid arendusi selles valdkonnas praegu Süürias, kuid on ka märke, et seda tehakse Ukrainas. Fakt on see, et uus süsteem on suure ulatusega, kuni 600 kilomeetrit, ja suudab piirkonnas tummaks teha Ühendriikide sidevahendid: satelliitside, droonide side ja mobiilivõrgud.
Meie sidevahendid ei ole võimsamad, seega on ülimalt tõenäoline, et sõjaolukorras on raadioside kui mitte täielikult maas, siis oluliselt häiritud. Vaja on leida alternatiive ja meil on need isegi olemas, kuid jällegi ei ole neid planeeritud riigikaitseliseks kasutuseks. Jutt on juba aastaid Eestisse ehitatavast lairibavõrgu projektist EstWin. See on fiiberoptiline kaablivõrgustik, mis on mõeldud tarnima kiiret internetti üle Eesti. Eesti Lairiba Arenduse SA kodulehel seisab, et aastaks 2018 peab olema valmis fiiberoptiliste kaablite võrk, mis jõuab kõikidesse asulatesse Eestis. See on täiuslik närvisüsteem, mis liigutab infot. Maa-alune kaablivõrgustik on immuunne eetrit segavate vahendite suhtes, seega saab selles infot liigutada ka siis, kui kõik raadiojaamad on tummad. Võrgustiku eelis on seegi, et isegi kui kuskil kaabel läbi lõigata, liigub info sihtkohta teisi kaableid pidi, kuna see on võrgustik, mitte lineaarne

kaabel punktist A punkti B. Oleks lausa kuritegelik sellist infrastruktuuri mitte planeerida riigikaitselisse kasutusse sõja puhuks.
Head kolleegid, kogu meie eelnõu koosneb ettepanekutest. Need ettepanekud on põhjaliku analüüsi tulemus, mitte uitmõtted. Me oleme asja uurinud ja konsulteerinud mitme eksperdiga. Just need kitsaskohad on kõige rohkem muret tekitanud. Me oleme konsensuslikult kokku leppinud, et 2% SKT-st eraldatakse riigikaitsele, kuid nüüd on aeg astuda samm edasi. Me peame hakkama süüvima sellesse, mida selle 2% eest tehakse ja kui efektiivne see on. Praegune riigikaitse arengukava tundub olevat ajale jalgu jäänud ega näi arvestavat tormilise arenguga rahvusvahelises julgeolekuolukorras. Meile kõigile tuleks kasuks, kui kehtestataks sisuline parlamentaarne kontroll riigikaitse arengusuundade ja tehtavate kulutuste adekvaatsuse üle. Ma ootan küsimusi.

11:36 Aseesimees Jüri Ratas
Jah, küsimusi on juba olnud ja me läheme nendega edasi. Uno Kaskpeit, palun!

11:36 Uno Kaskpeit
Aitäh, härra eesistuja! Austatud esineja! Te rääkisite Soome tsiviilkaitsevarjenditest. Ma olen selle asjaga tänu eelnevale elule päris hästi kursis. Ma esitasin siinsamas saalis meie peaministrile nende varjendite kohta küsimuse. Kuna peaminister on reformierakondlane, siis ma arvan, et see, mis ta mulle vastas, on kogu Reformierakonna seisukoht. Ta ütles, et meil tagatakse tsiviilelanike tsiviilkaitse keskmaa-õhutõrjerakettidega. Mis teie sellest arvate?

11:37 Jaanus Karilaid
Nagu ma eelnõu esitledes ka väitsin, selleks et tagada turvavaip ühtlaselt üle Eesti, on vaja ülilühimaa-raketisüsteeme ja neid meil ei ole. Kui õhutõrjesse pole kaasa haaratud Kaitseliitu, siis tegelikult ei lähtu me totaalkaitse põhimõttest, sellest, et iga maakond ja küla oleks kaitstud. Me toetume õhutõrjes ainult Kaitseväele ja ma arvan, et see on viga.

11:37 Aseesimees Jüri Ratas
Eerik-Niiles Kross, palun!

11:37 Eerik-Niiles Kross
Hea eesistuja! Armas kolleeg! Ma pean ütlema, et kogu see eelnõu tekitab minus totaalse kognitiivse dissonantsi, see on justkui bipolaarne. Ma tuletan teile meelde mõned teie erakonna julgeolekupoliitilised põhiseisukohad, vähemasti teie esimehe omad. Näiteks see, et Krimmi annekteerimine olevat legitiimne. Võib-olla on praeguses kontekstis olulisem see teie seisukoht, et viimased Eesti valitsused olevat tekitanud Eestile rohkem inimkaotusi kui Nõukogude okupatsioon. Sellega seoses tekkis küsimus teie soovi kohta piirata vaenulike lennumasinate tegevust. Millise riigi või kelle lennumasinaid te silmas peate? Kas te tahate NATO lennumasinate tegevust piirata? Võiks ju eeldada, et oht tuleb sealt.

11:38 Jaanus Karilaid
Aitäh! Ma olen täiesti veendunud, et hea küsija on võimeline küsimust esitades olema ka heatahtlik, mitte alati pahatahtlik. Loomulikult, kui me räägime oma kaitsevõime väljaarendamisest, siis me teame, kust võib tulla reaalne oht, me räägime ikkagi Venemaa Föderatsioonist. Aga meie räägime täna ka sellest vaatevinklist, et kui me oma julgeolekujõudusid välja arendame, siis tuleks seda teha sisuliselt. Me ei pea arendama mitte agressiivseid elemente, rünnakuelemente, me ei pea arendama mitte mõõka, vaid kilpi. Meie kilp peab olema niivõrd tugev, et keegi ei tahaks tulla seda hammustama. See on selle asja mõte. Aga Reformierakond on siin juba korduvalt küsinud, kes võiks Eestit rünnata. Ma arvan, et teie ajalooteadmised on piisavalt head, et saada aru, kellest me räägime.

11:39 Aseesimees Jüri Ratas
Urve Tiidus, palun!

11:39 Urve Tiidus

Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Minu küsimus puudutab eelnõu punkti nr 3 ja ettepanekut töötada välja arenduskava võimalike sõjaliste ohtude vastu merel. Te eelnevas vastuses mainisite, et ohtu ei ole karta Läti ega Norra poolt. Kas on veel riike, kelle võiks selle kolmanda punkti kontekstis välistada?

11:40 Jaanus Karilaid
Keskerakonna fraktsioon peab vist tegema Reformierakonnale briifingu sellel teemal, milline on Eesti julgeolekuolukord ja meie tegelik seis, milline on loodusõnnetuste võimalus, millised riigid võivad Eestit rünnata, kes on meie vastu sõbralikud riigid ja kes ei ole nii sõbralikud. Keskerakonna fraktsiooni uksed on teile avatud, tulge läbi, ma räägin teile sellest ja näitan dokumente. Ma võin teile ka rohkem rääkida, kuna teil on olemas riigisaladuse luba. Teie võite asjadest detailsemalt teada saada. Aga te juba kolmas kord küsite reaalse ohu kohta. See on väga huvitav.

11:40 Aseesimees Jüri Ratas
Igor Gräzin, palun!

11:40 Igor Gräzin
Kõigepealt ma kommenteerin. Siin oli juttu heatahtlikkusest. Seetõttu loodan, et ettekandja väldib edaspidi labaseid solvanguid Reformierakonna varjendist rääkides. Ma rõhutan, et kui tal on aega, siis ta läheks sealt läbi. Tegemist on nõukogude ajal ehitatud Toompeal asuva varjendiga, mis on täiesti kasutuskõlbmatu. Kui ta just ei pea selleks varjendiks spordisaali, kuhu ma soovitan ka minna, sest tervis läheb siis paremaks. Aga et see asi oleks vähemalt mulle must valgel selge, küsin siis nii: kas te peate Venemaad sõjaliseks ohuks Eestile? Jah või ei? Palun ilma kommentaarideta!

11:41 Jaanus Karilaid
Ma tahan väita, et ma olen nagu teiegi tutvunud Venemaa tuhandeaastase ajalooga. (Vahelehüüe. Juhataja helistab kella.) Meie kaitsevõime peab olema niivõrd tugev, et mitte keegi ei taha meid rünnata.

11:41 Aseesimees Jüri Ratas
Terje Trei, palun!

11:41 Terje Trei
Aitäh, juhataja! Hea ettekandja! Minul on küsimus seletuskirja kohta. Meile on siin seletatud, et meil tuleb kõike kiirendatud korras teha, ise oma kaitsevõimet parandada ja natukene siduda end lahti oma partneritest, nendest mitte sõltuvuses olla. Kas te näete mingeid arenguid, mida mina ei ole märganud, selles suunas, et meie liitlased võivad ühel hetkel enam mitte meie liitlased olla?

11:42 Jaanus Karilaid
Jah, ajalugu on näidanud, et mingil hetkel ei pruugi liitlased enam liitlased olla. Sellepärast on julgeoleku tagamisel kõige tähtsam komponent iseseisev kaitsevõime. Riik, kes loodab ainult liitlastele ega arenda välja oma kaitsevõimet, petab oma rahvast.

11:42 Aseesimees Jüri Ratas
Martin Helme, palun!

11:42 Martin Helme
Aitäh, härra eesistuja! Lugupeetud kolleeg! Ma vaatan, et reformierakondlastele valmistab muret põhiliselt see, mida on üheksa või kümme aastat opositsioonis olnud erakond ühel või teisel hetkel öelnud, aga nad ei saa 16 aastat valitsemisvastutust kandnuna kuidagi aru, et meie riigikaitse koosneb põhiliselt võimekuslünkadest. Kas te saate lühidalt üle korrata, mis need kõige kriitilisemad võimekuslüngad on? Kas need on täitmata sellepärast, et meil ei ole raha, või sellepärast, et meil ei ole olnud valitsuse tasemel tahet?

11:43 Jaanus Karilaid

Ma hakkan lõpust pihta. Väide, et raha ei ole, ei vasta kindlasti tõele. Küllap olete ka teie kursis, et soomusmanöövervõime parandamiseks oli planeeritud 180 miljonit eurot, mille eest oli kavas soetada 44 jalaväe lahingumasinat ja 37 toetusmasinat. Aga meie planeerimisvõime on selline, et tegelik maksumus, nagu te teate, on palju suurem ja see kõik läheb maksma üle 300 miljoni euro. Nii et ma arvan, et kui me parandaksime Kaitseministeeriumis planeerimisvõimet ja annaksime ka Riigikontrollile militaarhangete kontrollimise pädevuse, mille eest me oleme võidelnud – selleks on vaja ju ainult 250 000 eurot –, siis me leiaksime sadu miljoneid eurosid, millega teha oma julgeolekut tõhusamaks ja efektiivsemaks. Aga nagu ma väitsin, oluline lünk on ju sidesüsteemid, mis on välja arendamata. Ka meie õhutõrje on puudulik ja Kaitseliit on sinna kaasamata. Kui me aga räägime ohuolukorrast, siis varjendite süsteemis ja kodanikkonna väljaõpetamises ehk tsiviilkaitses, elanikkonnakaitses on suurimad lüngad. On lausa piinlik, et praegune valitsus on siin oma töö tegemata jätnud.

11:45 Aseesimees Jüri Ratas
Raivo Aeg, palun!

11:45 Raivo Aeg
Aitäh, lugupeetud juhataja! Hea ettekandja! Tõite välja terve hulga suurepäraseid ettepanekuid, kuidas saaks riigikaitset tugevdada. Kindlasti on teil paljuski õigus, ma ei vaidle sellele vastu. Samas on riigikaitse eelarve suhteliselt selgelt fikseeritud, see on 2% SKT-st ja isegi natukene rohkem. Selleks et realiseerida neid ettepanekuid, on kindlasti vaja ka päris kopsakas mahus eelarvevahendeid. Mida selle 2%-ga on teie arvates valesti tehtud? Kust me selle raha peaksime ära võtma, millistelt riigikaitse elementidelt, et saaks teie ettepanekud realiseerida? Millised vahendid on valesti hangitud ja kuhu on seda raha valesti paigutatud?

11:45 Jaanus Karilaid
Väga ebaviisakas oleks hakata väitma nii jõhkral viisil, et mis on valesti. Aga kindlasti on tehtud planeerimisvigu. Ma eelnevalt mainisin soomusmanöövervõime planeerimist. Ma tõin ühe näite, et 44 jalaväe lahingumasina ja 37 toetusmasina maksumuseks oli ette nähtud 180 miljonit eurot, aga nüüd on näha, et see läheb maksma ikkagi üle 300 miljoni euro, et neid *upgrade*'ida ja korralikult välja arendada. Kõiki nüansse ei nähtud ette, kuna hankemeeskond ei olnud kas piisavalt pädev või hoolikas. See on üks näide. Nii et me juba ühe näite põhjal leiame 120 miljonit eurot, aga siin on ka väiksemaid asju.
Nagu ma aru olen saanud, oleme me näiteks barette hankinud. See on niisugune uhke peakate, mille väärtus lahingus väga suur ei ole. Lahinguvõime koha pealt on selle väärtus null, aga me maksame nende eest 65 000 eurot. Me hangime Norrast 37 toetussoomukit, mis on võib-olla väga vajalik, aga on näha, et me teeme seda väljaspool hankeplaani. See näitab, et vabad ressursid on kuskil olemas. Meil on küll hankeplaanid ette pandud, aga ikkagi tehakse väljaspool hankeplaani mingisuguseid soetusoste, kas ühe miljoni euro või kahe miljoni euro eest. Need on üksikud näited, mille põhjal on näha, et ressursse on väga palju. See ongi see probleem.
Veel kord, eelkõige reformierakondlastest sõltus paar kuud tagasi, kas anda Riigikontrollile militaarkompetentsi arendamiseks 250 000 eurot või mitte. Ma arvan, et Riigikontrolli abiga oleksime saanud väga paljudele kulutustele terviklikult jälile. Opositsioon, nagu te teate, võtab ikka killukese sealt ja killukese siit, aga Riigikontrollil on võimalus minna dokumentidesse sügavuti ja terviklikult. Me üksikute näidete varal saime siin kokku juba 150–200 miljonit eurot. Ma arvan, et kui me võtaksime Riigikontrolli appi, siis me leiaksime 300–400 miljonit eurot, mida me saaksime palju targemini investeerida.

11:48 Aseesimees Jüri Ratas
Jaanus Marrandi, palun!

11:48 Jaanus Marrandi
Tänan! Lugupeetud ettekandja! Riigikaitseteema on olnud alati erakondadeülene küsimus. Mitte keegi, niipalju kui mina mäletan, ei ole püüdnud sellel teemal hetkekasu saada ega poliitilist profiiti lõigata. Siiani on sellest väga selgelt kinni peetud. Praegu on vist üks esimesi kordi, kui see olukord muutub. Te olete olnud üsna lühikest aega Riigikogu riigikaitsekomisjonis ja praegu esinete siin väga suure

eksperdina. 300 miljonit siit, 200 sealt, vaat need on õiged investeeringud, need aga on valed investeeringud. Kust te sellise enesekindluse võtate? Kas te saate aru, et see ei ole tegelikult tõsine asi, mis te siin teete? Oma ebakompetentsuse tasandilt te mingis mõttes kirjutate nulliks aastakümnetepikkuse, täna võib juba nii öelda, Kaitseväe arengu, selle, mis on tehtud. Ma arvan, et tänaseks on Kaitseväel võimekus olemas ja on ka spetsialistid olemas. Kust te selle julguse võtate?

11:49 Jaanus Karilaid
Ma kõigepealt tänan, et sotsiaaldemokraadid praegu oma ebakompetentsust nii jõuliselt demonstreerivad. Olukorras, kus mina näitasin ära julgeolekulüngad, mis on väga sisulised, peaks sul sotsiaaldemokraadina tõesti olema väga häbi ja piinlik olla oma erakonna liige. Teie erakonna käes on kaitseministri portfell olnud piisavalt kaua ja selliseid julgeolekuauke ei tohiks olla. Väga küüniline on näha igal pool mingite poliitiliste punktide saamise soovi. Ma arvan, et parlamendiliikmete ülesanne on eelkõige oma südametunnistuse järgi käituda. Kui on näha, et Eesti rahvas on kaitseta, aga sotsiaaldemokraadid hakkavad muretsema selle pärast, et nende vead tuuakse välja, siis on see tõesti natukene liiga omakasupüüdlik. Nii et ma soovitan vaadata rohkem tervikpilti ja unustada ära, et te peate vastutama kaitseministri portfelli eest, kuigi on näha, et see käib teie erakonnale üle jõu. Muretseda oma rahva julgeoleku pärast on iga Riigikogu liikme ülesanne. Lõpetagem edevuse laat!

11:50 Aseesimees Jüri Ratas
Mart Helme, palun!

11:50 Mart Helme
Aitäh, härra eesistuja! Hea ettekandja! Ma õiendan kõigepealt natukene seda konsensuse teemat riigikaitseküsimuses. Ma ei näe siin mingit konsensuse lõhkumist. Ma näen tähelepanu juhtimist lünkadele ja see ei ole konsensuse lõhkumine. Konsensus seisneb selles, et me oleme kõik ühiselt mures riigikaitse olukorra pärast. Ma saan aru, et sotsiaaldemokraadid kordavad jälle ajalugu. Enne teist maailmasõda olid Soomes sotsiaaldemokraadid need, kes püüdsid igati maha hääletada kõiki relvastushankeid ja sellele tehtavaid kulutusi, takistada Mannerheimi liini rajamist ja üldse Soome võimet Nõukogude Liidule vastupanu osutada. Nüüd, olles kahe ebakompetentse ministri juhtimisel kaitsevaldkonna eest juba pikka aega vastutanud, kordavad Eesti sotsiaaldemokraadid sedasama viga. Kas sinu hinnangul on riigikaitsekomisjonis mingi konsensuslik dissonants või mitte?

11:51 Jaanus Karilaid
Riigikaitsekomisjon on minu arust käitunud küll väga konsensuslikult. Ma tahan väita, et kõik kuus erakonda käituvad riigikaitseküsimustes konsensuslikult. Me oleme kokku leppinud, et 2% SKT-st on kaitsevaldkonnale ette nähtud, ja keegi seda vähendama ei hakka. Me oleme selles kokku leppinud. Aga kui keegi tahab hakata mingeid julgeolekulünkasid likvideerima või osutab neile – iga eelnõu on oma olemuselt debatt ja keegi ei tule siia ainutõega, vaid tullakse mingi murega, mingite lahenduskäikudega – , siis ootaks sisulist debatti, kuidas neid probleeme koos lahendada või ka ümber lükata, kui vaja on. Praegu ei ole konsensuse põhimõtet mitte keegi rikkunud, 2% SKT-st on kokku lepitud, seda me ei vähenda. Nüüd on diskussiooni küsimus, kui palju me oleme nõus seda summat suurendama, sinna juurde panustama või prioriteete ümber mängima.
Nagu ma väitsin, need julgeolekuaugud – sidesüsteemid, elanikkonnakaitse, õhutõrje, tankitõrje ja rannikukaitse – on väga selged kohad, millele peaks tähelepanu pöörama. On kaks varianti: üks instrument on otsuse eelnõu, teine instrument on see, et me mööname, jah, probleemid on olemas, aga me lahendame need näiteks arengukavas, paneme sinna uued prioriteedid, mängime seal mingid rõhuasetused ümber, hakkame diskuteerima selle üle, kuhu Kaitseministeeriumi haldusalas ikkagi raha paigutada, kas me leiame sealt vabu ressursse. Võib-olla me ei peagi minema 2% pealt 2,5% peale. On nii palju näiteid selle kohta, et on raha raisatud. Me saaksime juba raharaiskamise lõpetamisega väga palju julgeolekuauke likvideerida.

11:53 Aseesimees Jüri Ratas
Madis Milling, palun!

11:53 Madis Milling

Suur tänu, härra juhataja! Hea kolleeg! Kui neid peamisi lünki kõrvaldama hakata, milline on siis sinu või Keskerakonna fraktsiooni seisukoht? Kas näiteks oleks mõttekas ühekordse meetmena järgmise aasta eelarves suurendada kaitsekulutuste protsenti?

11:54 Jaanus Karilaid

Seda ettepanekut võiks kindlasti kaaluda. Esimene ettepanek on see, et tuleks üle vaadata olemasolevad ressursid, kuhu raha on paigutatud, kas see on olnud otstarbekas, eesmärgipärane, piisavalt tõhus. Kui me sealt ei leia nende prioriteetide elluviimiseks vahendeid, siis see ettepanek, mille te tegite, on igal juhul tõsiselt võetav.

11:54 Aseesimees Jüri Ratas

Hea ettekandja, ma tänan teid! Rohkem küsimusi ei ole. Ma palun ettekandeks Riigikogu kõnetooli riigikaitsekomisjoni liikme Marianne Mikko!

11:54 Marianne Mikko

Austatud Riigikogu istungi juhataja! Head kolleegid! Riigikaitsekomisjon arutas eelnõu enne esimesele lugemisele esitamist oma 14. jaanuari istungil. Eelnõu esitaja esindajana tutvustas asjasse puutuvat Riigikogu riigikaitsekomisjoni liige Jaanus Karilaid. Nimetatud komisjoni istungil osales eksperdina Kaitseministeeriumi kantsler Jonatan Vseviov. Riigikogu juhatus määras muudatusettepanekute esitamise tähtajaks 31. detsembri 2015 kell 13. Tähtajaks mitte ühtegi muudatusettepanekut ei esitatud. Riigikaitsekomisjoni istungil, kus osalesid kõik üheksa komisjoni liiget kõikidest Riigikogu fraktsioonidest, otsustati (6 liiget poolt ja 3 vastu) seda eelnõu mitte toetada. Eelnõu mittetoetamise põhjused on järgmised.
Kahtlemata on eelnõus tõstatatud olulised teemad, ega muidu poleks Jaanus Karilaid meie ees nii pikalt seisnud. Ent tõele silma vaadates tuleb öelda, et täidesaatev võim juba tegeleb nendega. Näiteks on valitsuse 2015.–2019. aasta tegevusprogrammi järgi prioriteet elanikkonnakaitse. On moodustatud elanikkonnakaitse rakkerühm, kelle ülesanne on koostada vastav kontseptsioon. Samuti tegeldakse rannikuseire ja -kaitse ning keskkonnakaitsega, mis on eri ministeeriumide valitsemisalas.
Parlament väljendab poliitilist tahet, tegeleb strateegilist laadi juhiste andmisega täitevvõimule. Demokraatlikus õigusriigis ei oodata parlamendilt otseseid taktikalisi juhiseid, näiteks selliseid, millise riigikaitselise relvastuse või selle konkreetse koguse peavad Kaitseministeerium ja Kaitsevägi hankima ning millistele üksustele tuleks selline relvastus anda. Eelnõus väljatoodud väga konkreetsed kaitsevõime arendused eeldaksid kas kaitsekulutuste märkimisväärset suurendamist või kavandatud arenduste eiramist.
Kehtivas dokumendis "Eesti julgeolekupoliitika alused" on selges eesti keeles kirjas põhimõte, et riigikaitsekulutuste osakaal on 2% SKT-st. Tuleb tõdeda, et Eesti Vabariigi kulutused riigikaitsele on juba praegu suuremad kui 2% SKT-st. Täpsemalt, 2016. aastal on need 2,07% SKT-st ehk 449 miljonit eurot ja ka eelmisel aastal olid need suuremad kui 2%: 2,3% ehk 418 miljonit eurot. Need olid suuremad kui NATO liikmesriigi kohustuslikud kaitsekulutused. See on seotud vastuvõtva riigi toetusega *(Host Nation Support)* ehk, teisisõnu, liitlasüksuste kohalolekuga Eestis.
Edasi. Relvasüsteemid on kallid, need peavad olema ka jätkusuutlikud. Selleks et sellest aimu saada, märgin, et eelnõus väljatoodud tankitõrjesüsteemi Javelin ühe raketi baashind on 73 000 eurot, kuid kui sellele lisada administreerimis-, transpordi- ja muud kulud, siis on see summa peaaegu kaks korda suurem ehk 130 000 eurot.
Riigikaitsekomisjoni enamus leidis, et keskenduda tuleks pigem strateegilistele dokumentidele, nagu käesoleval aastal Riigikogu menetlusse esitatavale julgeolekupoliitika alustele, mille kiidab heaks Riigikogu ja mille koostamisse on kaasatud riigikaitse- ja väliskomisjon. Eeltoodu tähendab, et poliitiliselt on võimalik kokku leppida veel suuremad kaitsekulutused kui 2,07% SKT-st. Riigikaitsekomisjon on osaline riigikaitse arengukava koostamisel ja eriti suurt rolli mängib parlament arengukava täitmise kontrollijana. Riigikaitse arengukava aastani 2022 seab kaitsevõime tugevdamise prioriteetsed suunad ja üldised ressursipiirangud kaitsevõime arendamisel. Arengukavas toodud eesmärke täpsustatakse igal aastal keskpika perioodi arengukavades ja riigi eelarvestrateegias. Seega ei pea ootama aastani 2022, vajaduse korral on võimalik reageerida kiiremini. Täiendavalt on puuduolevaid võimeid võimalik korvata liitlaste abiga.
Riigikogu liikmel ja komisjonil on seadusest tulenev õigus teha parlamentaarset kontrolli täidesaatva

võimu tegevuse üle, mida näiteks riigikaitsekomisjon Kaitseministeeriumi valitsemisala üle ka teeb. Lõpuks, riigikaitsekomisjon otsustas oma 14. jaanuari istungil konsensusega teha Riigikogu juhatusele ettepaneku saata arutluse all olev eelnõu esimeseks lugemiseks Riigikogu 21. jaanuari istungi päevakorda. Komisjoni ettekandjaks määrati siinkõneleja. Veel otsustas riigikaitsekomisjon konsensusega teha Riigikogule ettepaneku panna eelnõu lõpphääletusele. Eelnõu vajab Riigikogu otsusena vastuvõtmiseks Riigikogu koosseisu häälteenamust. Tänan!

12:00 Aseesimees Jüri Ratas
Hea ettekandja, ma tänan teid! Teile on küsimusi. Heimar Lenk, palun!

12:00 Heimar Lenk
Aitäh! Lugupeetud ettekandja! Ma sain aru, et eelmisel, 2015. aastal loodi valitsuse juurde, nagu te nimetasite, elanikkonnakaitse komisjon või midagi niisugust. Ega teil ei olnud juttu – kui ei olnud juttu, võib-olla te siis ise vastate –, miks see komisjon loodi 25 aastat pärast seda, kui Eesti oli taasiseseisvunud? Kas 25 aasta jooksul ei mõeldud elanikkonna julgeolekule? Küsimuse teine pool on see: mida tähendab relvastuse jätkusuutlikkus? Kas see tähendab, et rakett peaks vastu pidama 46 aastat?

12:01 Marianne Mikko
Esimesele küsimusele vastan nii, et komisjonis seda 25-aastast lünka, millele te viitasite, jutuks ei tulnud. Jätkusuutlik tähendab siiski seda, et relvasüsteemid peavad olema integreeritud.

12:01 Aseesimees Jüri Ratas
Jaanus Karilaid, palun!

12:01 Jaanus Karilaid
Aitäh, hea juhataja! Hea ettekandja! Te väitsite väga võimsa lausega, et valitsus juba tegeleb selle eelnõu rakendamisega. Selline lause kõlas. Aga ma küsin üle, milliseid tegevusi on planeeritud, et Kaitseliit kaasata õhutõrjevõimekuse parandamisse. Kas on plaanis tõesti ülilühimaa-õhutõrjesüsteeme hankida?

12:02 Marianne Mikko
Esindan siin riigikaitsekomisjoni ja ütlen, et sellesisulist käsitlust meie istungil ei olnud.

12:02 Aseesimees Jüri Ratas
Märt Sults, palun! Kadunud. Peeter Ernits, palun!

12:02 Peeter Ernits
Hea juhataja! Hea ettekandja! Kuulsin rõõmuga, et valitsus juba topib neid nelja auku kiiruga kinni. Aga mis ajaks on Eesti inimesed varustatud korralike varjenditega? Väike küsimus veel: äkki te teate, kas Stenbocki majas on varjend olemas?

12:02 Marianne Mikko
Ma alati kiidan Peeter Ernitsat tema ajakirjanduslike küsimuste eest. Mulle need küsimused kangesti meeldivad. Aga tõtt-öelda ei puutu need hetkel arutluse all oleva eelnõu sisusse.

12:03 Aseesimees Jüri Ratas
Henn Põlluaas, palun!

12:03 Henn Põlluaas
Aitäh, hea eesistuja! Lugupeetud sõnavõtja! "Eesti julgeolekupoliitika alused" ja Kaitseväe arengukava on juba aastaid vanad dokumendid. Maailm on vahepeal suuresti muutunud, Venemaa on muutunud otseselt agressiivseks ja ründavaks riigiks, kes on algatanud mitu konflikti. Millele tugineb teie selline

arusaam, et me peame tänases geopoliitilises olukorras järgima vananenud dokumente ega või arengukavades ettenähtud võimekuse parandamist ettepoole tuua? Kas te tõesti arvate, et kui Venemaa rünnata soovib, siis ta ootab, kuni meie toimime oma arengukava järgi, ja alles siis ründab?

12:04 Marianne Mikko
Julgeolekupoliitika alused tulevad riigikaitsekomisjonis ja hiljem siin suures saalis arutlusele juba lähiajal, kui mitte öelda lähikuudel.

12:04 Esimees Eiki Nestor
Marika Tuus-Laul, palun!

12:04 Marika Tuus-Laul
Aitäh! Hea esineja! Te mainisite, et komisjonis oli jutuks, et raketid on kallid. Võib-olla võiks alustada väiksematest asjadest, näiteks ruuporitest. Me näitaksime sellega head tahet üles. Kas oli juttu sellest, et põhimõtteliselt võiks millestki alustada?

12:04 Marianne Mikko
Hea küsija! Ruuporid meil sellel koosolekul spetsiaalselt kõne all ei olnud.

12:04 Esimees Eiki Nestor
Mu abilised ütlevad, et Märt Sultsil on küsimuse õigus kasutamata. Kuigi tema nime ees on number 2, ei ole ta saanud küsida. Märt Sults, palun!

12:05 Märt Sults
Suur aitäh, hea eesistuja! Hea ettekandja! Jaanus Karilaidi ettekanne oli hästi põhjalik ja sisuline. Just nimelt riigi sisekaitsevõime ja isiklik kaitsevõime peavad väga-väga kõrged olema. Ma toon ühe hullu näite ühe hullu päeva kohta, mis tegelikult oli, nagu öeldakse, mingisuguse metallimehe öö Tallinnas. Tol päeval sattusin ma Cityseci poodi, kus ma ostsin oma isikliku relva jaoks padruneid, et minna lasketiiru. Minu ees seisid mundris mehed. Need olid politseinikud ja kaitseliitlased, kes ostsid oma isikliku raha eest kummikuule ja kõiki muid asju – ma nägin seda ise oma kahe silmaga –, sest õhtuks oli vaja, nad kartsid, et äkki lähevad rahutused lahti. Ma ei saa aru, mispärast te ei taha toetada Jaanus Karilaidi ja Keskerakonna fraktsiooni initsiatiivi.

12:06 Marianne Mikko
See ei sõltu minu isiklikust tahtest. Ma ütlesin, milline oli hääletustulemus. Hääletustulemus oli selline, et kaks kolmandikku meie komisjonist oli selle eelnõu vastu, ei toeta seda, ja üks kolmandik oli selle poolt. Poolt olid Keskerakond ja EKRE.

12:06 Esimees Eiki Nestor
Oudekki Loone, palun!

12:06 Oudekki Loone
Aitäh, härra juhataja! Proua ettekandja! Teie ettekandest selgus, et valitsus juba tegeleb kõigi nende probleemidega ehk on tunnistanud, et julgeolekuaugud on tõepoolest olemas. Mõtleme kriisiolukordade peale, näiteks terroriakti, suure loodusõnnetuse või majanduskatastroofi peale. Võib juhtuda, et on vaja väga kiiret omavalitsustevahelist koordineerimist näiteks elanike evakueerimiseks ühest omavalitsusest teise. Milline on riigi praegune tugi sellisele omavalitsustevahelisele kriisikoostööle? Ma pean silmas väljaõpet, treeninguid ja kindlust, et vajaduse korral on alati tagatud Eesti elanikkonna kaitse, ja seda, et omavalitsused on harjunud seda koos tagama.

12:07 Marianne Mikko
Suur tänu! Mul on kahju, et hea küsija tol hetkel, kui me käisime Siseministeeriumis ja rääkisime just elanikkonnakaitsest ja rakkerühmast, ei olnud veel Riigikogu liige. See teave on meil olemas. Võite lahkesti küsida Jaanus Karilaidilt, kes tollel Siseministeeriumis toimunud istungil osales.

12:07 Esimees Eiki Nestor
Rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Palun, Ain Lutsepp Vabaerakonna fraktsiooni nimel!

12:08 Ain Lutsepp
Härra Riigikogu juhataja! Austatud Riigikogu! Keskerakonna fraktsiooni esitatud otsuse eelnõu 158 esimese osa, elanikkonnakaitse tagamise kohta on Vabaerakonnal niisugune seisukoht, et me jagame Keskerakonna käsitlust. Sellele küsimusele on vaja tähelepanu pöörata. Vabaerakond on seisukohal, et Eesti julgeolek peab olema kindlustatud ja oluline on elanikkonna kaitsetahe, selle arendamine ja hoidmine, kodanikukaitse. Peame oluliseks laiapõhjalise ja kaasava riigikaitsemudeli arendamist ja heidutusvõime kasvatamist koos liitlastega. Keskerakonna eelnõus käsitletud lühimaa-õhutõrjerakettide hankimine ja lisaks olemasolevatele Javelini tankitõrjesüsteemide soetamine on suur investeering. Iga selline investeering nõuab põhjalikku analüüsi ning lisasummade leidmist riigieelarvest. Pädevus selliseid tegevusi planeerida on Kaitseväel ja Kaitseministeeriumil olemas ning teadaolevalt sellega tegeldakse.
Kuna otsuse eelnõu kohustaks Vabariigi Valitsust tegema suuri investeeringuid eelarvest, siis peab Vabaerakond seda eelnõu küsitavaks. Samas võiks see eelnõu olla üheks kaitsepoliitilise debati teemaks. Lõpetuseks: üks väike riik ei pea planeerima oma tulevikku sõda, kuid ta peab valmis olema kaitseks. Aitäh!

12:10 Esimees Eiki Nestor
Mart Helme, palun, Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni nimel!

12:10 Mart Helme
Austatud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Ma alustan sellest, et ei põikle kõrvale reformierakondlaste kiuslike küsimuste eest, kas Venemaa võiks olla Eesti vaenlane. Mitte võiks olla, vaid tõenäoliselt ongi. (Üllatushüüe saalist.) See on täiesti selge, siin ei ole millegi üle vaielda, siin ei ole ka võimalik pead liiva alla peita. Minul on seda lihtsam öelda kui keskerakondlastel, sest meie fraktsioonis vene rahvusest inimesi ei ole. Seda esiteks.
Teiseks, kogu see eelnõu on natuke kaldu. Õigemini on kogu see arutelu natuke kaldu selles suunas, et me tegeleme kogu aeg sõjaga. Sõdimine ja puhtmilitaarne kaitsevõime on üks osa julgeolekust. Ma tuletan kõigile siinviibijatele meelde, et meie vahetus naabruses on selline tuumapomm nagu Sosnovõi Bori elektrijaam, millele on korduvalt tähelepanu juhitud kui potentsiaalsele tuumalekke või tuumakatastroofi allikale. Kui seal käib pauk *à la* Tšernobõl, siis ei ole Eesti selliseks asjaks absoluutselt valmis. See on üks konkreetne näide, miks meil on vaja senisest rohkem ja kiiremini pöörata tähelepanu elanikkonnakaitsele. Ma jätan kõrvale kõik muud aspektid: toiduvarud, joogivarud, medikamendivarud, päästeteenistuse võimekus, tehnoloogilised lahendused, side jne. Need on kõik spetsiifilised teemad, ma ei hakka neid ükshaaval lahkama. Aga need kuuluvad sellesama elanikkonnakaitse kompleksi alla ja on täiesti selge, et me ei ole riigina kõigi nende ülesannetega toimetulemiseks valmis. Ei ole mõtet hakata siin vaidlema ja ütlema, et oleme.
Nüüd veel üks õiendus. Härra Marrandi heitis ette, et siin lõigatakse kaitseküsimustelt poliitilist profiiti. Seda ei olevat varem juhtunud. No vabandust, vabandust! Mida tegi siis lugupeetud peaminister, kui ta NATO hävitajate taustal marssis mööda Ämari lennurada? Kas see ei ole sel teemal profiidi lõikamine? No on ikka küll! Ärme niisuguseid lapsikusi siin saalis artikuleerime! Ei ole mõtet. Lihtsalt ei ole mõtet ja piinlik on.
Nüüd tulen militaarpoole juurde. Militaarpoolel on Jaanus Karilaidi esitletud eelnõu väga hästi toonud välja võimekuslüngad, mis meie julgeolekus on. Neid on palju. Küsimus ei ole ainult selles, kas ja kui palju meil on tankitõrje- või lühimaarakette. Küsimus on ka selles, kust ja mis hinnaga me oleme need hankinud. Viimastel päevadel olen ma spetsiaalselt kohtunud mitme militaareksperdiga, keda ma julgen nimetada sõltumatuks. Nemad on juhtinud tähelepanu sellele, et mitmeid asju on tehtud täiesti valest otsast alustades ja need lähevad Eesti riigile maksma palju rohkem kui teistsugused lahendused. Võtame needsamad Javelinid. Need on head asjad, aga militaareksperdid väidavad, et oleks võinud leida alternatiivseid variante. Näiteks oleks Saksa ja Iisraeli koostöös toodetud samasugune süsteem oluliselt odavam. Ka soomukikerede hange Norrast oli väga vale ost, sest nende ümberehitus läheb maksma ümmarguselt 50 miljonit eurot. Lisaks on täielikult fookusest välja vajunud see, et soomusvõimekus

koosneb kolmest komponendist: tankid, jalaväesoomukid ja liikursuurtükid. Kaks kolmest on meil puudu. See tähendab, et ka see üks kolmandik lihtsalt ei toimi ja me oleme mingil määral alustanud valest otsast.
Veel üks mõte: miks me peame kõiki asju ostma? Me ei ole võimelised ostma ja võib-olla pole ka vaja osta korraga tervet hulka tanke.

12:15 Esimees Eiki Nestor
Austatud ettekandja!

12:15 Mart Helme
Ma võtan lisaaega.

12:15 Esimees Eiki Nestor
Väga kena. Ma pidingi küsima, mis me teeme nüüd. Kolm minutit lisaaega.

12:15 Mart Helme
Aitäh! Meil oleks võimalik tanke ka liisida, sest meil on vaja kõigepealt välja õpetada meeskonnad, luua tugisüsteemid, harjutusväljakud jne. Vähemalt mina ei ole kuulnud, et me oleksime kaalunud liisimise võimalust. Aga me võiksime seda kaaluda.
Lõpetuseks viimane, kuid sugugi mitte kõige ebaolulisem teema. Dokumendid, mille alusel me praegu opereerime – arengukavad ja muud kontseptsioonid –, on kirjutatud siis, kui Venemaa ei olnud annekteerinud Krimmi, Ida-Ukrainas ei olnud toimunud neid hirmsaid sündmusi, mis seal on viimase paari aasta jooksul toimunud, keegi polnud veel kuulnud massiimmigratsioonist ega ähvardavat tähekombinatsiooni ISIS. Need on päevakorrale kerkinud viimase aasta-kahe jooksul. Kui praegu bürokraatlikult marineerunud ajudega klammerduda olemasolevatesse dokumentidesse ja öelda, et meil on kõik olemas ja me teeme nii, nagu peab, siis, teate, see on niisugune 6. klassi taibu lähenemine. Ärme oleme 6. klassi taibud! Olgem loominguliselt kiiresti reageeriv ja jõuliselt tegutsev riik, kes vaatab prioriteete üle, kui vaja on, ning hoiab kokku sealt, kus võimalik on!
Kui rahast rääkida – ja rahast armastatakse meil palju rääkida –, siis ma tuletan meelde, et me oleme lasknud paarsada miljonit eurot õhku Estonian Airiga, meil on paljaks varastatud Tallinna Sadam, me oleme 50 miljonit eurot pannud sisse uude lennukompaniisse. See on muidugi kõik peenraha, aga see tähendab, et raha on kuskil olemas. Ma ei räägi ESM-ist ja EFSF-ist, kuhu meil on läinud pool miljardit. Eesti riigil on raha nagu muda. Aga me peaksime oma raha lugema ja tegema seda niimoodi, et me saaksime seda raha kasutada muu hulgas kaitsevõime parandamiseks. Aitäh!

12:18 Esimees Eiki Nestor
Madis Milling Reformierakonna fraktsiooni nimel, palun!

12:18 Madis Milling
Härra Riigikogu esimees! Head kolleegid! Siin on täna palju räägitud poliitilise profiidi lõikamisest. Mina seda nii ei näe. Mul on, vastupidi, siiralt hea meel, et ka Keskerakond on hakanud Eesti riigikaitsele mõtlema.
Endise riigikaitseõpetajana ja kaitseliitlasena olen ma näinud korduvalt oma õpilaste pealt (nemad aga peegeldavad seda, milline olukord on nende kodudes), kui abitud tegelikult tänapäeva inimesed on. Nimetame seda õpitud abituseks. Alustame sellest – siin räägiti väga palju kommunikatsioonist –, kui palju üleüldse inimestel on kodus kas või patareidega töötavaid raadioid, et nad kuuleks, mida Vikerraadio neile hädaolukorras ütleb. See on see lünk. Ma olen kolleeg Karilaidiga sada protsenti nõus, et elanikkonna teavitamine ja kogu sellele teemale süsteemne lähenemine on väga oluline. Siin ei ole mitte mingit kahtlust, sellega tuleb tegelda.
Täna pandi siin ühte patta nii elanikkonnakaitse loodusõnnetuste ja tööstusõnnetuste korral kui ka sõjaline kaitse. Mina hoiaksin neid teemasid selgelt lahus. Väga palju on räägitud n-ö nõukogude sõnast "tsiviilkaitse". Maailma ajaloos on tihti tehtud seda viga, et on valmistutud eelmiseks sõjaks. Tänapäeva sõda ei ole selline, et läheneb pommituslennukite lüli, õhutõrjesireen hakkab huilgama ja inimesed suunduvad organiseeritud korras varjendisse. Tänapäeval läheneb Iskanderi rakett, mida keegi tähelegi

ei pane ega jõua sellele reageerida. Nii et sõjaline tsiviilkaitse kui selline on tänapäeval tunduvalt komplitseeritum teema kui see, et meil on nõukogudeaegsed varjendid käest ära lastud. Küll aga olen ma sada protsenti nõus sellega, et kohalikud omavalitsused on kõhkleval seisukohal ning nende kriisikaitsekomisjonid on puhtformaalsed ega oska tõepoolest tegutseda siis, kui näiteks, nagu härra Karilaid välja tõi, Tartu kesklinnas läheb raudteel ümber ammoniaagitsistern.
Nüüd veel rakettidest. Kui oleks palju raha, siis ostaks kõike ja kohe. Aga ärge vaadake pelgalt ühe raketi hinda. Sellele raketile peab juurde tulema ka väljaõppinud meeskond. Ükski relv ei sõdi, kui tema taga pole inimest. Meeskonna treening aga maksab, rakett vajab laoruumi, meeskond vajab majutamist, see kõik vajab struktuuriüksusi ja see kõik kokku nõuab oluliselt suuremat raha kui pelgalt selle raketi hind. Veel kord, meie tegeleme strateegilise tasandiga, taktikaline tasand jäägu militaarekspertidele. Suur tänu!

12:21 Esimees Eiki Nestor

Sven Mikser Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni nimel, palun!

12:21 Sven Mikser

Austatud juhataja! Head kolleegid! Ka mina tunnen rõõmu, et kõik erakonnad muretsevad riigikaitse pärast, nii sisejulgeoleku kui ka välisjulgeoleku pärast. Aga kaitseplaneerimine on üks ütlemata keeruline protsess. Sellele viitas ka eelkõneleja. Arvata, et ei Eesti Kaitsevägi ega Eesti valitsus ei ole teadlikud võimelünkadest ehk nendest sõjalistest võimetest, mida Eesti riigi käsutuses tänasel päeval ei ole, oleks naiivne. Võib-olla tõesti mõni eelnõu algataja, kuuldes, et Eestil ei ole näiteks tanke või keskmaa-õhutõrjet, ehmatas, sai šoki ja ütles, et kuidas nii, et ei ole, tuleb kohe hankida. Tegelikult teatakse sellest, millised on olemasolevad ja kindlasti ka potentsiaalselt Eesti kaitseks kasutatavad relvasüsteemid, kõike ja rohkemgi veel. Omad piirid panevad meile inimressursid, ka rahalised ressursid.
Kui me riigieelarvet tehes vaatame tulevikku, umbes kolme aasta taha, planeerime eelarvestrateegias enam-vähem olemasolevad ressursid kolmeaastase vaatega, siis kaitseplaneerimises on see vaade palju pikem. Kaitseplaane, sh kaitsehangete plaane, tehakse umbes kümne aasta peale. Selle kümne aasta sees vaadatakse neid perioodiliselt üle. Need plaanid lähtuvad eeldusest, et meie kasutada olevad ressursid on ka nähtavas tulevikus 2% SKT-st. Kui me oskame enam-vähem hinnata – need hinnangud võivad kümne aasta vaates olla mõnevõrra ebatäpsed –, kui suur on see 2% SKT-st, siis me teame, kui palju on meil raha. Kui me teame, kui palju meil sellest kulub näiteks personalikuludele Kaitseväes, ja kui me planeerime sinna sisse infrastruktuuri arendused, nii need, mis parandavad kaitseväelaste olmetingimusi, kui ka need, mis parandavad väljaõppetingimusi, siis me saame välja arvutada selle summa, mis jääb varustuse, sh uute relvasüsteemide hangeteks.
Kaitseväelased on selles valdkonnas kõige paremad eksperdid ja nende soovid on kindlasti suuremad kui võimalused, aga intelligentsete inimeste ja professionaalidena suudavad nad oma soovid panna prioriteetsuse alusel järjekorda. Teatud juhtudel, nagu soomusvõime arendamise korral, suudavad nad need panna ka teatavasse loogilisse järjekorda. See, et me alustame soomusvõime loomist n-ö väiksemast soomusest ja väiksemast torust ning läheme järk-järgult n-ö paksema soomuse ja suurema kaliibri poole, on olnud parim sõjaline nõuanne, mida kaitseväelased on poliitilistele otsustajatele suutnud anda. Kui kellelegi on naised saunas rääkinud, et võiks teha täpselt vastupidi, siis meie siin seda väga tõsiselt võtma ei peaks.
Ma arvan, et kaitsepoliitiline konsensus võiks olla enam-vähem selline, et me kuulame väga tähelepanelikult sõjaliste ekspertide nõuandeid ja püüame siin saalis üksteist mitte üle trumbata, väites, et tühja sellest, mida ütlevad kindralid, ostame meie kõigepealt mingit muud rauda, mingisuguseid muid varustuselemente, ja küllap nad selle kuidagi Eesti riigi kaitseks ära kasutavad. Niimoodi see asi ei käi. Ma arvan, et siis me teeksime tubli sammu oma riigikaitse arengus tagasi.
Me oleme paari aastakümnega jõudnud sinnamaale, et me suudame päris hästi hinnata, mis on ühe või teise võimeloome ressursiline ja väljaõppeline vajadus. Me suudame planeerida kogu relvasüsteemi elutsüklit, sest mingisuguse võime loomine ei tähenda mitte ainult raua ostmist, nagu tihtipeale võib pealiskaudsel vaatamisel tunduda ka mõnele värskele parlamendiliikmele, et ostame püssi või tanki ära ja siis ongi meil võime olemas. Nii see teps mitte ei ole ega saa ka kunagi olema. Tuleb koolitada personali, luua infrastruktuur, et oleks võimalik selle relvasüsteemi jaoks ka väljaõpet korraldada. Tuleb planeerida moonahanked ja nende relvasüsteemide hooldus. Mis seal salata, oleme meiegi oma

võimeloomes teinekord komistanud sellele, et hankisime mõne relvasüsteemi, aga paari-kolme aasta pärast selgus, et torul oleks veel ressurssi küll, kuid moona sellisele süsteemile enam ei toodeta.

12:26 Esimees Eiki Nestor
Kas lisaaega läheb ka vaja?

12:27 Sven Mikser
Palun mõne sekundi lisaaega!

12:27 Esimees Eiki Nestor
Kolm minutit lisaaega.

12:27 Sven Mikser
Nii et ärme teeme pikaajalisi strateegilisi otsuseid, mis otseselt mõjutavad Eesti riigi julgeolekut, baseerudes üksnes sellel, mida keegi meile on koridoris rääkinud. Eks me kuuleme neid jutte ju kõik ühe ja teise kõrvaga ning suudame neid teinekord ka kriitiliselt hinnata. Ärme püüame neid otsuseid siia saali tuua mingisuguse poliitilise kasu saamise eesmärgil. Me kõik võiksime hakata üksteist üle trumpama: miks kaks miljonit eestlast, miks mitte kolm või viis, miks ainult tankid, miks mitte lennukikandjad või allveelaevad? Me teame neid sõjalisi võimeid, mis on maailmas olemas ja mis on hea raha eest saadaval. Aga samas pidagem meeles ka seda, milline on meie ressursiline piiratus, ja usaldagem parimaid sõjalisi nõuandjaid selles, millises järjekorras ja milliseid süsteeme oleks Eestil kõige mõistlikum hankida.
Tsiviilkaitses on meil kindlasti üht-teist, millega edasi minna, parandamist vajavaid kohti on ka sõjaliste võimete loomisel. Just neil päevil töötavad parimad eksperdid selle kallal, et uuendada meie kümneaastast plaani. Kõik see, mis on meil praegu võimelünkadena arutlusel, on tegelikult ka nendes aruteludes tõsiselt kõne all. Aga paratamatult peab ka järgmise kümne aasta peale ette vaadates nentima, et kõike, mida tahaks, ja isegi kõike, mida vaja, me endale lubada lihtsalt ei saa. Nii et kainet meelt ja rahulikku arutelu! Hoiame riigi julgeolekulised asjad – sedavõrd, kuivõrd see on võimalik – siiski sellisest päevapoliitilisest kähmlusest ja punktide teenimisest väljaspool. Aitäh!

12:28 Esimees Eiki Nestor
Jaanus Karilaid Keskerakonna fraktsiooni nimel, palun!

12:29 Jaanus Karilaid
Head kolleegid! Kõigepealt tänan siiralt Vabaerakonda, EKRE-t ja ka reformierakondlast Madis Millingut väga konstruktiivse ja riigimeheliku debati eest! Tänan küsimuste eest, ka vigade tunnistamise ja selle arusaama eest, et on vaja midagi parandada. Kahjuks sotsiaaldemokraatide esindaja Sven Mikser tuli saali ja läks saalist, ilma et ta oleks siia kuulama jäänud. Mida ta tegelikult väitis? Ta väitis ju seda, et meie tahame osta tanke ja keskmaa-õhutõrjesüsteeme. Need mõlemad on valeväited. Endine kaitseminister isegi ei süvene parlamendis arutlusel olevasse eelnõusse! Me rääkisime ülilühimaa-õhutõrjest, me ei rääkinud mitte midagi keskmaa-õhutõrjest. Me pole praegu rääkinud ka tankide soetamisest.
Me rääkisime neljast julgeolekulüngast, mis on kõik strateegilised. Elanikkonnakaitse on strateegiline, kaitsejõudude heidutus- ja kaitsevõime parandamine on strateegiline, rannikuseire ja -kaitse kontseptsioon koos vastavate võimete väljaarendamisega on strateegiline ning ka militaarside väljaarendamine on strateegiline valdkond. Need ei ole taktikalised küsimused. Teiseks, me väitsime, et oleme kaasanud eelnõu koostamisse Eesti parimaid julgeolekueksperte. Sven Mikser väitis, et seda meile naised saunas rääkisid, aga just tema ettekanne oli selles stiilis. Parlamendipoliitik ei peaks kindlasti lähtuma seisukohast, et nemad seal ministeeriumis otsustavad ning parlament las siis jookseb ministeeriumi järel, parlamendil ei ole võimalust seada uusi prioriteete, kehtestada uusi rõhuasetusi ja arengusuundi ega tegelda julgeolekulünkadega. Kogu otsustamine, pädevus ja planeerimine on täna koondunud Kaitseministeeriumisse.
Nüüd ma saan aru, miks sotsiaaldemokraadid ja Reformierakond lükkasid tagasi Keskerakonna fraktsiooni ettepaneku luua Riigikontrollis militaarauditi tegemise võimekus. Tuleb välja, et meil on

tekkinud tugeva eelarvega riik riigis, kes tahab omaette toimetada. Ma tõin selle näite juba enne, aga ma tahan, et see jääks ikkagi kõlama: soomusmanöövervõime planeerimisel nähti selleks ette 180 miljonit, aga tegelikult läheb vaja üle 300 miljoni euro. Kas see ongi see pädevus, mida meie valitsusasutused pakuvad? Kas siis ongi nii, et parlament ei tohi sekkuda ega sellele probleemile osutada ja debatt on siin keelatud? Kus me siis debateerime? Nii et palun Riigikogu liikmetelt riigimehelikku meelt ja otsuse eelnõu toetamist! Aitäh!

12:32 Esimees Eiki Nestor

Rohkem kõnesoove ei ole ja me läheme lõpphääletuse juurde.
Austatud Riigikogu, kuna eelnõu nõuab vastuvõtmiseks koosseisu häälteenamust, siis teeme kohaloleku kontrolli.
Kohaloleku kontroll
Nagu näha, on kohal 65 Riigikogu liiget ja puudub 36.
Austatud Riigikogu, panen hääletusele Eesti Keskerakonna fraktsiooni esitatud Riigikogu otsuse "Ettepaneku tegemine Vabariigi Valitsusele" eelnõu 158. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt hääletas 24 Riigikogu liiget, vastu 34, erapooletuks jäi 3. Otsust vastu ei võetud.
Kohtume järgmisel nädalal.

Istungi lõpp kell 12.36.